

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ Θ'.

✱ ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ, 22 ΤΟΥ ΜΗΝ 1911 ✱

ΑΡΙΘΜΟΣ 437

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ. Γράμμα από τὸ Μέ-
ναχο.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ. Ὁ Τυχάρης καὶ «Τὰ δύο ἀδέρφια».
ΔΗΛΩΣΗ τῶν ἐπιστημόνων καὶ φιλελλήνων τῆς Γαλλίας
γιά τὴν προσωρινή ἀπόλυση τοῦ Παλαμά.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ. Βραχνάς.

ΑΡ. ΚΟΡΑΚΑΣ. Ἀπὸ τὴς «Νύχτες».

Σ, ΜΑΒΙΘΘΑΛΑΣΣΙΤΗΣ. Γιὰ τὸ φιλότιμο.

Γ. ΜΑΣΤΟΡΗΣ. Ἡ σκόνη—Στὸν ἥλιο.

ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ. Ἀνοιξη.

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ. Πάλλης πρὸς Πατσουράκο.

ΨΥΧΑΡΗΣ. Τὰ παιδιά παίξει.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ—Η ΚΟΙΝΗ Γ'ΧΩΜΗ—Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ—
ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΔΗΛΩΣΗ

ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΑΠΟΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Ἀπὸ τὸ μεγαλόσημο «Χρόνο» τοῦ Παρισιοῦ παίρνουμε, πιστὰ μεταφράζοντας ἀκόλουθα, τυπωμένα στὸ φύλλο τοῦ τῆς 27 Mai, Samedi :

Κύριε Διευθυντή,

«Κάτι θλιβερό, πού οἱ φιλέλληνες ὁμόφωνα θὰ τὸ ἀποδοκιμάσουν, ἔγινε τώρα τελευταία στήν Ἀθήνα. Ὁ ποιητής Κωστής Παλαμάς πού εἶν' ἐκεῖ στὸ Πανεπιστήμιο γραμματέας—καθὼς εἶτανε σ' ἐμὰς ὁ Leconte de Lisle βιβλιοθηκάρχης τῆς Γερουσίας, — ἀπολύθηκε ἀπὸ τῆ θέσῃ του προσωρινά, γιά ἓνα μῆνα, γιὰτί, στὸν περίφημο γλωσσικὸ καυγά, δῆλωσε, σκέττα νέττα, πὼς εἶναι δημοτικιστής. Πράμα πού σὰ δύσκολο φαίνεται νὰ μὴ τὸ ξέρη κανεὶς, φτάνει νὰ διαβάσῃ ἓνα μονάχα στίχο τοῦ Παλαμά καὶ μιὰ μονάχα γραμμὴ ἀπὸ τὰ θαυμαστά του δηγήματα, γιά νὰ βεβαιωθῇ· μολεταῦτα χρειάζοταν πολὺ θάρρος, γιά μιὰ τέτοια πιστοποίηση, μέσα στὸ βρασμὸ τοῦ πολέμου. Ἐκάμε τὸ χρέος του εὐγενικά· μὰ, κὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, προτιμώτερο θὰ εἶτανε νὰ δείχνανε πλατύτερο νοῦ καὶ συνετώτερη πρόνοια. Καθένας θὰ συμφωνήσῃ πὼς ἔφτανε τὸ ἄρθρο πού βάλθηκε στὸ Σύνταγμα, γιά τὴν ἐπίσημη γλώσσα· βέβαια, στὸ ἐπιπόνημα τοῦτο, (δηλαδή τὸ νὰ λογαριάζετ' ἐγκλημα ἢ φιλολογικὴ γνώμη), στὸ φοβέρισμα πρὸς ἀνθρώπους, ἀπόκοτους ὥστε νὰ θέλουνε νὰ γράφουν τῆ γλώσσα πού μιλάνε, βρίσκοταν κάτι τι γιά νὰ ξαφνίσῃ καὶ γιά νὰ φαιδρῶνῃ τὸ Εὐρωπαϊκὸ κοινόν. Ἡ δῆλωση—δλότελα τοῦ κάκου — ὑπὲρ τῆς καθαρθεύουσας εἶτανε γεγονός· γιά νὰ μὴ γίνῃ τὸ πράμα αξιομίσητο, χρειάζοταν νὰ μείνῃ—σοδαρά μιλοῦμε—πλατωνική. Μὰ τὸ νὰ χτυπηθῇ ὁ μεγαλύτερος ποιητής τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας, ὁ ἐμπνευσμένος βλαστὸς Σολωμῶν καὶ Βαλαωρίτηδων, σὲ ὅλα ἴσος μὲ ἐκείνους, ὁ ἄνθρωπος πού χαρίζει τῆς Ἑλλάδας ἔργον ἄξιον τῶν προγόνων, νὰ τί μὰς ξαφνίζει καὶ τί μὰς θλίβει. Ἄν οἱ ἀληθινοὶ μας φίλοι εἶν' ἐκεῖνοι πού μὰς κάνουνε νάκοῦμε ὠφέλιμες ἀλήθειες, οἱ ἀληθινοὶ φιλέλληνες—καὶ περηφανεύομαστε γιὰτί φιλέλληνες εἶμαστε—ἔχουνε νὰ δώσουνε συμβουλὲς σωτήριες πρὸς μερικὸς ἀπὸ τοὺς ἀθηναίους φίλους τους. Δὲ θέλουμε νὰ μιλήσουμε γιά τῆ χίμαιρα τῆς καθαρθεύουσας κρατίας· μίγτε νὰ θυμίσουμε ἀλήθειες πού δὲν μπορεῖ νὰ τις παραμερίξῃ παρὰ ὁ τυφλωμένος θεληματικά· θέλουμε μόνο εὐχὴ νὰ ἐκφράσουμε πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴ νεολαία,—πὸ προορισμὸς τῆς εἶναι νὰ ἐργάζεται γιά νὰ δοξασθῇ μιὰ μέρα, καθὼς τὸ εὐχόμεσθε, ἢ Ἑλλάδα,—νὰ τὴν ἀποκηρύξῃ κάθε εἶδους συναγοχὴ μὲ τοὺς αὐτοῦργοὺς μέτρων ἀδικῶν καὶ βίαιων καὶ στὸ εἶξῃ νὰ μὴν ἀκολουθῇ τοὺς κακοὺς ποιμένες πού τὴν κάνουνε νὰ μεταχειρίζεται σὰν πολέμιους ἐκείνους πού τὴν τιμᾶνε ἀπάνου ἀπ' ὅλα. Ἡ συνειδησίη μας συνταράχτηκε στήν εἶδηση πὼς ἓνας μεγάλος συγγραφέας τιμωρήθηκε γιὰτί δὲν ἀποκήρυξε τὰ ἀριστουργήματά του. Μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς γλήγορα οἱ σπουδαστὲς τῆς Ἀθήνας θὰ γίνουν οἱ ἐργάτες μιᾶς καθὼς πρέπει ἱκανοποίησης, πιστεύουμε πὼς χρέος ἔχομε νὰ ἐκφράσουμε πρὸς τὸν Κωστή Παλαμά τῆ ζωγρή μας συμπάθεια. Οἱ φιλέλληνες ὅλοι τῆς Γαλλίας—καὶ εἶναι πλῆθος, δόξα σοὶ ὁ θεός!—θἀναγνωρίσουν, εἶμαστε βέβαιοι, πὼς ἀπευθύνοντας τῆ δίκια τούτη δῆλωση πρὸς τὸν ποιητῆ, ἐκφράσαμε τὴν καρδιά τους.

GEORGES DALMEYDA, διδάχτορας τῆς φιλολογίας, καθηγητῆς στὸ Λύκειο Michelet.

Ὁρισμένοι ἐπιστήμονες καὶ φιλέλληνες ποὺ λάβανε γνώση τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, ὑβράνε σω-
στό νὰ προστεθοῦνε κι αὐτοὶ στὴ δῆλωση τοῦ ἐπιστολογράφου πρὸς τὴν ποιητῆ. Καὶ ὑπογρά-
φονται :

E. CLEMENT, καθηγητῆς στὸ Λύκειο τῆς Νίκαιας, ALFRED CROISSET, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, Κο-
σμήτορας τῆς φιλολογικῆς σχολῆς τοῦ Παρισιῶ. GUSTAVE FOUGÈRES, καθηγητῆς στὴ Sorbon-
ne. PAUL GIRAD, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου, καθηγητῆς στὴ Sorbonne. LOUIS HAVET, μέλος τοῦ
Ἰνστιτούτου, καθηγητῆς στὸ Collège de France. LÉON HEUZEY, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Κυρία
DIKMAY, διευθύντρια τῆς Ἀθηνῶν, γραμματέας τῆς Σχολῆς τῶν ἀνωτέρων κοινωτικῶ σπουδῶν.
A. MEILLET, καθηγητῆς στὸ Collège de France. GABRIEL MONOD, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου,
πρόεδρος στὸ ἱστορικὸ καὶ φιλολογικὸ τμήμα τῆς École des hautes études. PIERRE DE NOEHAC,
ἐπιμελητῆς τῶν ἐθνικῶν μουσείων, σὺς Βερσαλλίεσ. G. PERROT, ἰσθίος γραμματέας τῆς Ἀκαδημίας
τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ὠραίων γραμμάτων. ΨΥΧΑΡΗΣ, καθηγητῆς τῆς νέας Ἑλληνικῆς στὴ Σχολῆ
τῶ ζωντανῶν ἀνατολικῶ γλωσσῶν. SALOMON REINACH, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου».

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΑΙΖΕΙ

Ἀφιερώνεται τοῦ Φ. ΦΩΤΙΑΔΗ

Ἀκόμη κανενὸς δὲν τὸ εἶπα τὸ φύλαξα μυστι-
κῶ. Σήμερα πιά τὸ ξεμυστερέθουμαι στὸ **Νουμά**
κόντεψι νὰ γίνω δάσκαλος — καθαρεβουσιάνος καὶ
γὼ σὰν τοὺς ἄλλους! Πολλοὶ φίλοι μου νομίζου-
νε πὼς εἶμαι ἀγράμματος καὶ γιὰ τοῦτο δὲ γράφω τὴν
καθαρεβουσιᾶ. Τώρα ποὺ ξέρουνε τὸ κρυφόν μου, ἐλ-
πίζω νὰ καταλάβουνε μοναχοὶ τοὺς πόσο μ' ἀδι-
κούσανε. Μάλιστα! Προσπάθησα καὶ γὼ νὰ μάθω
δύο γράμματα. Μὲ τὰ σωστά μου σὰς τὸ λέω κόν-
τεψα νὰ γίνω δάσκαλος, βέρος καλαμαράς. Εἶμου-
νε τότες ἔξη χρονῶ παιδί καὶ θυμοῦμαι λαμπρᾶ
τὴν ὥρα, τὴ στιγμή καὶ τὸ μέρος ὅπου ἀκουσα τὴν
πρώτη μου ἀρχαία λέξη.

Βρισκόμουνε ἀπάνω στὸ σερβανί· σερβανί λέμε
στὴν Πόλη τὸ πιὸ ἀψηλὸ πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ
θεὰ μαγεφτικῆ· τὸ σπιτί μας στὸ Γαλατά, κ' εἶσι
ἀπὸ τὸ παράθυρο ποὺ στεκόμουνε κι ἀκκουμποῦσα,
φαίνονταν τὸ καλιὸ ξύλινο Γεφύρι. Σφυρίζανε τὰ
βραποράκια, νὰ πάνε στὸ Μπογάζι, νὰ πάνε στὴ
Ροῦμελη ἀντίκρυ, νὰ πάνε στὰ Νησιὰ Γλήγορα
γλήγορα, σὰν τίς σαῖττες, περνοῦσανε τὸ ἕνα στὸ
ἄλλο κοντά· οἱ βάρκες καὶ τὰ καῖκια, σὰ χελιδόνια,
μαβρίζανε τὰ σμαράγδια τοῦ νεροῦ ποὺ ἀφρίζε μὲ
τὰ κουπιά. Κάτω, στὸν ἡλιακὸ, κουβαλοῦσανε οἱ
πλύστρες τὰ καλάθια μὲ τὰ βούχα, γιὰ νὰ τὰ πλῶ-
σουνε ἀπάνω στὰ τεντωμένα τὰ σκοινιά, κάτασπρα
καὶ φρέσκα. Οἱ μεσιῆς στὸ πλυσταριὸ σιδερώνανε
καὶ τραγουδοῦσανε. Ἀριστερά καὶ λίγο παρέκει, τὰ-
χοῦρι μὲ τὰ κόκκινα τὰ κεραμίδια, καὶ στὰχοῦρι
δίπλα ἢ μεγάλη μαθροσυκιὰ ποὺ τὴν κόψαμε κατό-
πι. Χρεμετίζανε τὰλογά μας καὶ τὸ μικρὸ μου τὸ
μυτιλί γύρευε νὰ τοῦ δώσουνε τὰχερό του. Ἀνά-
μεσα στὰ δέντρα καὶ τίς φυλλωσιῆς, στὴ στέγη τοῦ
λουτροῦ μὲ τὰ στρογγυλωτὰ γυάλινα καπάκια, στὰ
κεραμίδια, σὺς πέτρες, στὰ ξύλα, στὸν ἀχερώννα,
στὸν μπαξέ, πηδοῦσανε τὰ σπουργίτια καὶ φωνάζα-
νε ὅσο μπορούσανε· ὄξω, στὰ κάγκελλα τοῦ παραθυ-
ριοῦ, εἶχα κρεμασμένα κλουδιά μὲ καρδερίνες, σπί-
νους καὶ φλόρια· κελαιδοῦσανε κι ἀφτά, ποὺ νὰ
βγάλουνε τὸ ἀρουγγά τους. Εἶτανε ἀκόμη πρωί·

μόλις ἢ ὥρα ἔξη. Μοσκοβολοῦσε τὸ καλοκαίρι· γλυ-
κομύριζε ὡς κ' ἡ ἄροσιᾶ. Ὁ ἥλιος ἀνεβαίνει σιγὰ
σιγὰ στὸν οὐρανὸ καὶ μοιάζανε ἑλα σὰ χρυσοραντι-
σμένα, τὰ παλάτια, τὰ κύματα, εἰ δρόμοι. Ἀψηλὰ
ὑψωνόντανε οἱ μινιαρέδες. Ὁ Γαλατὰς ξυπνοῦσε·
μάνι μάνι ὁ καθέννας πήγαινε στὴ δουλειὰ του· ἀ-
νοίγανε τὰ μαγαζιά κι ὁ μαραγκὸς μας ὁ μαστρο-
Θανάσης, ποὺ καθότανε τότες πλάγι στὸ σπιτί μας,
ἔστρωνε κάτι σανίδια καὶ κοίταζε ἀπάνω, μὲ τὸ
φίνο του, ἀγαθὸ χαμόγελο, νὰ τοῦ πῆ· «Δὲν κατε-
βαίνεις, Ἀφεντικὸ, νὰ κοπιᾶσῃς καὶ τοῦ λόγου σου
μαζί μου, νὰ μοῦ δώσῃς χέρι;» — Ὁ λαὸς εἶθε
κεῖθε στὰ σοκάκια περχυμένους· παντοῦ κίνηση καὶ
πληθους. Στὴ θάλασσα καὶ στὴ στεριά ἔτρεχε ἑλοέ-
να, ἔτρεχε ἢ ζωή.

Τώρα ποὺ γέρασα, ἑλα ἑλα τὰ βλέπω σὰ νὰ τὰ
εἶχα στὰ μάτια μου. Τότες ἐννεοεῖται εἶμουνε παιδί
καὶ δὲν ἤξερα νὰ παρατηρήσω. Δὲν πρόσεχα μήτε
στὴ ζωή, μήτε στὴ δημιουργία. Πρόσεχα στὰ περ-
λιά μου κ' ἔβαζα ἔσβεργα, νὰρθοῦνε κι ἄλλα. Κά-
που κάπου, ἀπάνω στὰ γαλάζια τούρανο, θωροῦ-
σα καὶ στρογγυλοῦτοια, χαριτωμένα συννεφάκια,
φιλά φιλά κι ἄσπρα σὰν τὸ μπαμπάκι, ποὺ ἀγάγια
γάγια τὰ χάδεβε ἀπαλόπνοο ἀγέρι καὶ τῶσερνε
γλυκὰ μαζί του.

— «Ἀχ! τί νόστιμα ποὺ εἶναι! συλλογιόμουνε
μὲ τὸ νοῦ μου. Νὰ μπορούσα νὰ τὰ πιάσω! Νὰ εἶχα
ἕνα, θὰ τὸ φιλοῦσα.»

Τὴ στιγμή ποὺ τὸλεγα, νά, κι ὁ ἀδερφός μου
ὁ Γιάννης ποὺ ἀνεβαίνει ἀπάνω στὸ σερβανί· Θὰ
τονὲ θυμάστε ἴσως κι ἀπὸ τὸ **Ταξίδι μου** Ὁ ἀ-
δερφός μου ὁ Γιάννης εἶτανε πολὺ μεγαλῆτερός
μου. Μ' ἀγαποῦσε. καθότανε μαζί μου ὄρες, ἔπιανε
σωρὸ σωρὸ κουθέντες, τοῦ ἀρέζανε ἀναμεταξὺ μας
τὰ μωρολόγια, καὶ πάντα ἔδρισκε κάτι νὰ γελά-
σοῦμε, καμιά νοστιμάδα καινούργια ἢ κανένα χωρα-
τό. Λοιπόν, ἄμα μὲ βλέπει, μοῦ κάνει·

— «Μπρὲ ἀδερφέ! Μ' ἔσκασε ὁ ἀνῆρ!»

Ἀρχίζει τότες νὰ μοῦ δηγᾶται γιὰ ἕνα φίλο
του, ποὺ θύμωσε μαζί του ἀπάνω στὴν ψαλτικῆ,
καὶ κάθε τόσο νὰ σου ἢ φρασούλα μας·

— «Μ' ἔσκασε ὁ ἀνῆρ!»

Τὸλεγε καὶ ξεκαρδιζότανε ἀπὸ τὰ γέλια.

Στὴν ἀρχή, δὲν καταλάβαινα καλὰ καλὰ. Τί
νὰ εἶναι τάχα καὶ εἶθ' ἢ νὰ γυρέθῃ ὁ ἀνῆρ. Πρώτη-
σα δειλὰ νὰ μοῦ τὸ ξηγήσῃ·

— «*Ἄνηρ*, μού ἀπαντᾷ, εἶναι τὸ *ἑλληνικό*.»

Δὲν ἀπόσωσε τὸ λόγο του καὶ μού φάνηκε ὁ *ἀνήρ* σὰν κάτι ὠραῖο, σπάνιο, περίφημο, λαμπρὸ πρᾶμα. *ἑλληνικό*, λέει. Τί θεὸς παραπάνω; Κόντεψα νὰ τρελαθῶ ἀπὸ τὴ χαρὰ μου. Μεμιάς ὁ νοῦς μου φωτίστηκε. ἤξερα πιά καὶ γώ τώρα ἓνα ἑλληνικό.

— «Τὸ ἑλληνικό, συλλογιόμαστε καὶ σήκωνα τὸ κεφάλι, τὸ ἑλληνικό εἶναι τὸ μόνο τὸ σωστό. Ἄλλο σωστό δὲν ὑπάρχει.»

Ἄρτά μου τὰ λόγια, *ἑλληνικά* δὲν τᾶλεγα. Μὰ δὲν πειράζει. Μήτε τὸν νικιοῦθα τί σημαίνει *ἑλληνικό*, ποῦ εἶναι καὶ ποῦ δὲν εἶναι. Δὲ μ' ἔκοφτε. Τὸ κάτω κάτω, νὰ ποῦ ὁ *ἀνὴρ* εἶτανε τὸ ἑλληνικό. Τόσο μού ἔφτανε. Κάθε μέρα κυνηγοῦσα τὸν ἀδερφό μου τὸ Γιάννη, νὰ μού τὸ ξαναπῆ, νὰ καμαρώνω. Νὰ μὴν ἀκούσω ἄθροισμα μπροστά μου νὰ ξεστομίση τὸ ἄνοστο *ἄντρας*. Τέτοια πρόστυχη, βάρβαρη λέξη ποῦ *ἑλληνική* δὲν εἶναι, ἀφοῦ ὁ *ἀνὴρ* εἶναι τὸ *ἑλληνικό*, τί θὰ τὴν κάμης; Μὲ κολάκετε φοβερὰ ποῦ ἐγὼ κάτεχα τὸ *ἑλληνικό*. Πήγαινα, τὸ πρόσφαινα καὶ στοὺς δούλους. Γύρευθα πίτηδες κουδέντες μὲ τοὺς μεγαλότερους, νὰ διοῦνε πὼς τὸ ξέρω. Ἀπὸ τὸ πρῶτ' στὸ βράδι, *ἀνὴρ* ἔλεγα. Ὅτι ποῦ ἀντάμωνα τὸν ἀδερφό μου τὸ Γιάννη.

— «*Ἄνηρ*, τοῦ φώναζα, καλημέρα!»

Ὁ ἀδερφός μου ὁ Γιάννης μού παρατηροῦσε τότε πὼς σὰ φωνάζεις κανένανε, στὴν *κλητικὴ* δηλαδή, τὸ ἑλληνικό εἶναι *ἄνερ*.

— «Βέβαια! Βέβαια!» καὶ καμωνόμαστε πὼς τὸ ἤξερα περίφημα.

Ξαναρχίσαμε στὸν *ἀνὴρ*, ποῦ δυσκολίες δὲν εἶχε, καὶ δὲ χόρταινα. Στὸ τέλος κατάντησα νὰ τὸ βάζω παντοῦ μού φαινότανε πολὺ νόστιμο, θυμούμαι, νὰ λέω ἄχαφνα.

— «Ὁ σκύλος ὁ *ἀνὴρ*! Ἡ γάτα ὁ *ἀνὴρ*! Τὸ σπίτι ὁ *ἀνὴρ*!» καὶ σωρὸ ἄλλα.

Ὁ ἀδερφός μου ὁ Γιάννης ποῦ εἶχε καὶ κρίση, προσπάθησε νὰ μού δώση νὰ καταλάβω πὼς δὲν ταιριάζει παντοῦ ὁ *ἀνὴρ* καὶ πὼς μού τὸ εἶχε πει τίς πράξεις, νὰ γελάσουμε.

— «Δὲν τὸ λέμε πιά ἐμεῖς, παρὰ ἔτσι μονάχα, γιὰ παιχνίδι.»

Τοῦ χάκου. Δὲν τὸν πίστεθα. Μέσα μου μάλιστα συλλογιόμαστε μήπως κ' εἶναι ἀγράμματος Ἄκὸμη καὶ νὰ εἶχε δίκιο, δὲ θὰ τὸν ἄκουγα. Μήτε πιά κειρὸς νὰ τὸν ἀκούσω, γιατίη πήραμε δάσκαλο, ὕστερις ἀπὸ ἓνα μῆνα κι ἄρχισα πιά στάλθηθα νὰ σπουδάξω τὰ ἑλληνικά.

Τὰ ἑλληνικά, δηλαδή, δὲν τὰ σπούδαζα· τάπινα, τὰ βρούφα. Ποῦ νὰ πρωτομάθω. Ἄλλη γλώσσα δὲν ἤθελα. Μὲ τὸ δάσκαλό μου δὲν καταδεχόμαστε νὰ μιλήσω παρὰ ἑλληνικά. Κι ἂν ἀνακάτεθα καὶ μερικά *χυδαῖα*, ἔλεγα πὼς δὲν πειράζει· μ' ἓνα ἑλληνικό μέσα στὴ φράση πάθανε νὰ εἶναι *χυδαῖα* ἔλα τᾶλλα. Μόλις παίρναμε τὸ βιβλίον στὴν παράδοση, καὶ τοῦ ἔκανα.

— «Νῦν διαβαστέον!» ἐπειδὴ πολὺ νόστιμα τὸ *διαβαστέον*, τὸ περνοῦσα γιὰ ἑλληνικό, χωρὶς νὰ τὸ ὑποψιαστῶ πὼς ἔπρεπε τουλάχιστο νὰ τὸ πῶ *διὰ βιβαστέον*, ποῦ ἄλλαζε καὶ τὸ νόημα.

Τὰ ἑλληνικά μού γεμίζανε τὸ μάτι, τᾶρτι καὶ τὸ στόμα. Μὲ παρεχούσανε περιφάνια.

— «Δάσκαλε, ἔλα θὰ τᾶλλάξουμε. *Ἀλλακτέα* θὰ κάμουμε μιὰ μέρα τὴ γλώσσα μας γλώσσα. Τὸ λοιπὸν ὀμπρὸς κ' *ἰτέον*!»

Ὡς ἐκεῖ ὅμως δὲν εἶχα μπεῖ ἀκόμη δλόττελα στὸ νόημα τῆς ἑλληνικῆς. Ὅταν ἔμαθα μιὰ μέρα, ξαφνικά, πὼς ἡ ἀττικὴ βάζει πλάγι πλάγι ἐνικό καὶ πληθυντικό, τότες κατάλαβα τὴν κλασσικὴ τὴν ὀμορφιά, τότες θάμασα τὴ μοναδικὴ τὴν ἀρετὴ μιᾶς γλώσσας ποῦ τολμᾷ κα λέει *τὰ παιδία παίζει*.

Ἀπὸ κεινο τὸν καιρὸ, δὲν μπορούσε πιά κανεὶς νὰ μὲ πιάση. Ἐνας ἄγνωστος θεὸς εἶχε καθήσει μέσα στὴν ψυχὴ μου καὶ φούσκωνα, φούσκωνα ὀλοῦνα. Δὲν εἶτανε πιά μόνο χαρὰ, ποῦ ἐγὼ ἤξερα τέτοια πρᾶματα, εἶτανε τρέλα, εἶτανε ζάλη. *Τὰ παιδία παίζει!* Μοῦ φαντάζανε τὰ λόγια τούτα σὰν κάτι ποῦ ἔμοιαζε ὄλο μαζί παράξενο καὶ θεῖο.

— «Διὲς γλώσσα ἐσὺ ποῦ τὸ λάθος σοῦ τὸ κάνει κανόνα, σοῦ τὸ κάνει ἀριστούργημα!»

Παρατήρησα κι ἄλλα κάμποσα, ποῦ ἀναφε πιά ὁ νοῦς μου. Τὰ μάζωνα μὲ λατρεία· εἶχα διαβάσει ἄχαφνα στὸν Ὀμηρὸ *τὸ δὲ τάχ' ἐγγύθεν ἦλθον καὶ χεῖρε πετάσας ἀμφοτέρας*· στὸν Ξενοφῶντα, *τὸ χεῖρε ἄς*· στὸ Δημοστένη, *δικαστηρίον δυοῖν ἐψηφισμένων*· στὸν Πλάτωνα, *δυνάμεις δὲ ἀμφοτέρας ἔστων*· τὸ πιὸ νόστιμο στὸ Θουκυδίδη, ὁ ἄλλος στρατὸς *ἀνέβαινον καὶ περιστάθ' ὄμιλος τερόμονοι*.

— «Γλώσσα, ἔλεγα, νὰ γλώσσα, μωρέ! Καμιὰ σὲ τέτοιο σημεῖο δὲν ἔφτασε, οὔτε ἡ δική μας, ἡ πρόστυχη. *Τὰ παιδία παίζει!*»

Δὲν τολμοῦσα πολὺ πολὺ νὰ μιλῶ ἔτσι, ὅση ὀρεξὴ κι ἂν εἶχα. Μὰ κατάλαβα πὼς ἀπὸ τὴν ἀττικὴ στὸ ἐξῆς ἔπρεπε νὰ παίρνομε μαθήματα. Μερικά μάλιστα, μού φαινότανε πὼς μπορούσαμε κάπως ἐφκολώτερα νὰ τὰ μιμηθοῦμε. Λόγου χάριν, στὴ φράση ἐκείνη τοῦ Θουκυδίδη, *καμάρινα τὸ περιστάθ' ὄμιλος*.

— «Βλέπεις; Ἄντις *περιστάτο*, ἐπειδὴ ἔχει δασεία! Πὼς νὰ πῶ καὶ γώ τίποτες ποῦ νὰ μοιάζῃ, νὰ καταλάβουνε πὼς τὸ ξέρω;»

— «Ὅχι ὄρῃς, ἄνερ, ὡς τὰ ζῶα τρέχει;» γύριζα κ' ἔλεγα τοῦ δούλου ποῦ μὲ συντρόφευε στὸ δρόμο, ἄμα ἔβλεπα καμιὰ γάτα ποῦ τὴν κυνηγοῦσε κανένα σκυλί. Τὸ *ὄχι ὄρῃς* μού φαινότανε πετυχημένο. Φυσικά, δὲν καταλάβαινε ὁ δούλος· μὰ ἐμένα δὲ μὲ πείραζε. Καταντοῦσα νὰ μὴν ἀκούω καὶ νὰ μὴ βλέπω· κοίταζα μόνο τὴ γραμματικὴ μου συλλογιόμαστε μόνο τὸν ἀττικισμό μου. Ἄμα βρισκόμαστε πουθενά, ἢ μὲ φίλους, ἢ μὲ παιδιὰ, ἢ σὲ καμιὰ παρέα, ὅποια κι ἂν εἶτανε, τοὺς ἄφωνα ἤσυχα ὄλους νᾶλέθουνε τὰ λόγια σὰν τοὺς μύλους, ἐνῶ τοὺς καταφρονοῦσα ἐγὼ τοὺς *χυδαίους*.

— «Οἱ κακόμοιροι! Δὲν ξέρονε ἄφτοι, ἐγὼ ξέρω Ἄς τοὺς νὰ κουρέβουνται. *Τὰ παιδία μωρολογεῖ*.»

Ὁ κανόνας τῆς ἀττικῆς εἶχε γίνεῖ θησαυρός μου, χαρὰ μου, καμάρι, κάφνημά μου. Κάποτες ἀτένιζα τοὺς μιναρέδες, θυμόμαστε τὸν κανόνα μου

καὶ μεγάλωνα μεγάλωνα.

— «Τὰ παιδία παίζει. **Οὐξ Ἀττικῆς ἀνὴρ ἔφη**»,
ἐγὼ δηλαδὴ κ' ἐβρίχνα στοὺς μιναρέδες μιὰ πε-
ρήφρανη μάτια.

* * *

Συχνὰ μᾶς ἔρχεται μιὰ ἰδέα, χωρὶς νὰ μπο-
ροῦμε νὰ προσδιορίσουμε μήτε ἀπὸ ποῦ, μήτε πῶς
μήτε γιατί μᾶς ἦρθε. Φαίνεται πῶς ἀνήξερά μας,
μέσα μας μαζώνουμε καὶ μαζώνουμε· γίνεται στὸ
μυαλό μας μιὰ σκοτεινὴ, μιὰ κρύφια, μιὰ ὑποσύνει-
δη ἐργασία, κ' ἓνα πράγμα ποῦ ἀξαφνα τὸ λέμε
πρῶτη φορά, τὸ συλλογιστήκαμε χρόνια. Ἔτσι καὶ
τὸ μπουμπουκι ποῦ σκάνει τὴν ἀδύγη, ἀκόμη καὶ
στὸ χῶμα μέσα, συνεφτειάνει τὴ θεωρίαν του.

Μιὰ μέρα διάβαινα μὲ τὸν ἀδερφό μου τὸ Γιάν-
νη, ἀπὸ τὸ μεγάλο τὸ Γεφύρι. Ὁ ἀδερφός μου ὁ
Γιάννης ἤθελε νὰ μοῦ δείξῃ τὴν Ἁγία Σοφία. Οἱ
μιναρέδες, ἐκείνη τὴν πρωϊνὴ, φαντάζανε δὲν ξέρω
πῶς σὰ σοῦθλιες ποῦ μοῦ τρυπούσανε τὰ γαλάζια
τουδρανῶ.

Ἐγὼ κοίταξα καὶ συλλογιόμουνα τὸν κανόνα
μου. **Τὰ παιδία παίζει.**

Ἄξαφνα, παστρικά καὶ δυνατά, μιὰ φωνὴ μέτα
μου δῆλωσε·

— «Νὰ φύγω! Νὰ φύγω γλήγορις ἀπὸ δῶ!»

Καὶ τόντις, δὲν πέρασε καιρός, σὰ νὰ τὰκούσανε
οἱ γονοί μου καὶ μὲ στείλανε νὰ σπουδάτω στὸ
Παρίσι.

* * *

Στὸ σχολεῖό, κατόπι στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Πα-
ρισιῦ ἕκαμα ἓνα σωρὸ φίλους. Ὁ ἓνας ἤθελε νὰ
γίνῃ μαθηματικὸς, ὁ ἄλλος ἱστοριογράφος, ὁ ἄλλος
ζωγράφος, ὁ ἄλλος, ὅξω ἀπὸ τὰ γράμματα σωτη-
ρία δὲν ἐόλεπε.

Ἄχ! τί δίκιο ποῦ εἶχε! Τὰ γράμματα καὶ πάλι
τὰ γράμματα! Ἡ τέχνη! Νὰ πῆ κανεὶς ἐκεῖνο
ποῦ ἔχει μέσα του, νὰ τὸ πῆ μὲ τὰ λόγια τὰ ζων-
τανά, ὅχι μὲ λόγια ξένα. Καὶ νὰ τὰ πῆ ὅλα, ὅσα
μπορεῖ, ὅσα ὅσα χωρεῖ ὁ νοῦς του. Τὸ συλλογιό-
μουνε, κ' ἡ δημιουργία μοῦ φαινότανε ἀμέσως δι-
κὴ μου, δικός μου ὁ ἄθρωπος. Νὰ περιγράψω τὴ
δημιουργία, νὰ ξεδιαλύσω τὴν ψυχὴ τοῦ ἀθρώπου!
Τί καλά! Μακάρι νὰ μᾶς βγαίνανε ἀξαφνα στὴν
Ἑλλάδα ποιητάδες καὶ πεζογράφοι ἀσκέρι! Ἦσαν
μυστικά θὰ μᾶς ξεσκεπάσουνε! Ἦσαν τραγούδια θὰ
μᾶς ψάλουνε! Ἦσαν πρωτόφωτα, πόσα θὰ μᾶς μά-
θουνε πρωτάκουστα! Δὲν τὰ βλέπετε ὅλα, καλέ,
ποῦ τοὺς προσμένουνε καὶ τρέμουνε; Ὅλα τοὺς ἀ-
νάγγιχτα καὶ φρέσκα! Ἐκεῖνο ποῦ γέρασε ἀλλοῦ,
ἐδῶ εἶναι ἀβγερινό. Χαράματα ἔχουμε ὅχι μόνο στὴ
γλώσσα μας, ἔχουμε χαράματα καὶ στὴ ζωὴ μας.
Μὲ τὴ λέξη τὴν καινούργια ποῦ θὰ τὸ πῆς, γίνε-
ται καινούργιος κάθε τόπος ποῦ βλέπετε, γίνεται καὶ
κάθε σου αἴσθημα καινούργιο.

Ἡ τέχνη! Ἄχ! ἡ τέχνη! Ναι, ἀνάγκη καὶ
στὴν Ἑλλάδα νὰ βγοῦνε ἀπὸ κείνους τοὺς μεγά-
λους, ποῦ εἶναι τοῦ κόσμου ἡ χαρά. Κοίταξε τί
γλυκά ποῦ φουὰ τὰγέρι στίς φυλλωσιές, τί νόστιμα
ποῦ σοῦ χαδέθει τὰ μάτια ὁ οὐρανός. Βάλε τάρτι
σου, ἀκούσε τί ψιθυρίζει μέσα της ἡ καρδιά της

Ῥωμισσῶνης. Ὅλα τὰνείπωτα γυρέδουνε τὸν ποιη-
τὴ τους. Ὁ ποιητὴς μας ποῦ θὰ βρεθῇ;

Τοῦ κάκου! Δὲ φελοῦσε ποῦ ἀναστέναξα κὶ ὠ-
νειρόπλεκα καὶ λαχταροῦσα νὰ βγῶ ποιητής. Στάλ-
λα τὰ ἔθνη ἔχει νόημα ἢ ποίηση· νόημα ἔχει νά-
πλωσῃ τὰ φτερά της ἢ φαντασίαν. Σὲ μᾶς δὲν ἔχει
πρέπει πρῶτα νάπορατίσῃ σὲ τί γλώσσα θάπλωσῃ
τὰ φτερά της, σὲ τί γλώσσα ἢ ποίηση τῆς ψυχῆς
σου θὰ ξεχειλίσῃ. Δὲν μποροῦμε νὰ κάμουμε ποίη-
ση. Πρέπει πρῶτα νὰ κάμουμε γραμματικὴ. Κι ἀ-
φτὸ μὲ βρασιάνει καὶ μὲ βραστοῦσε. Εἶχα διαβάσει
στὸ σχολεῖό ἴσια ἴσια κάτι ὠραία, κάτι μοναδικὰ
ποιήματα γιὰ τὰ παιδία τοῦ Βίχτωρ Οὐγκῶ. Ἄχ!
νὰ κατὰφερνα καὶ γὼ τέτοια μιὰ μέρα! Μὰ τὴ
στιγμὴ ποῦ τόλεγα, θυμύμουνε μὲ τρόμο τὰ μαθη-
ματά μου τὰ πολιτικά μὲ τὸ δάσκαλό μου. Τραγι-
κὸς μοῦ φαίνότανε ὁ περίφημος ὁ κανόνας, ποῦ τῶ-
ρα μοῦ ἔκυρτε τὴν ὀρμὴ μου, ἐνῶ τότες στὴν Πόλῃ,
παιδί, μοῦ ἀνῆρτε τὸ νοῦ. **Τὰ παιδία παίζει. Ναι,**
βέβαια, ἔτσι μιλούσανε οἱ προγόνου, σ' ἓνα κομμά-
τι γις ποῦ λεγότανε Ἀττικὴ. Μὰ κατόπι, σὲ ἑλη-
τὴν Ἑλλάδα, τὸ εἶπανε **Τὰ παιδία παίζουνε.** Καὶ
σήμερα θὰ ποῦμε **Τὰ παιδία παίζουνε.** Βοήθη,
βοήθη, Κύριε! Ποῦ εἶναι τὸ σωστό; Ποῦ δὲν εἶναι
λάθος; Δὲν ἤξερα κὶ ἀπελπίζομουνε καὶ πελάγωνα
καὶ τὴν πέννα μου δὲν μποροῦσα νὰ πιάσω, νὰ χα-
ράξω λεξούλα γιὰ τὰ παιδία.

* * *

Ἐνα πρωῖ, τὴ στιγμὴ ποῦ ξυπνοῦσα, δὲν ξέρω
πῶς, τὰ πρῶτα λόγια ποῦ ξεστέμισα δυνατά, εἶτανε
τὰ τρία τὰκόλουθα·

— «Λάθος δὲν ἔχει!»

Μάλιστα! Δὲν ἔχει λάθος. Ἐχει ἐποχές. Δίκιο
ἔχει ὁ καθένας στὸν καιρὸ του, στὸν καιρὸ του λέει
ὁ καθένας τὸ σωστό. Δίκιο εἶχανε οἱ Ἀττικοί, ποῦ
λέγανε **Τὰ παιδία παίζει.** 1) Δίκιο οἱ κατοπινοί
τους, ποῦ εἶπανε **Τὰ παιδία παίζουνε.** Δίκιο ἐ-
μεῖς ποῦ λέμε **Τὰ παιδία παίζουνε.** Ναι, ποῦ τῶ-
ρα μὲ τὸ φῶς τὸ ἱστορικὸ ἀλλάξε τὸ ζήτημα ὅψῃ
καὶ νόημα.

Ὅταν τὰ εἶδα ἔτσι τὰ πράγματα διαφορετικὰ,
ὅσο γίνεται, ἀπὸ κείνο ποῦ τῶλεπα στὴν Πόλῃ,
στὸ σερβανί μας, ὕστερα μὲ τὸ δάσκαλό μου, ἐπιερ-
να πάλε ὅλες τίς γνωστές μου τίς λέξεις μιὰ μιὰ,
μιὰ μιὰ τίς περνοῦσα μὲ τὸ νοῦ μου· **ἄντρας, γυ-
ναῖκα, παιδί, ἀγόρι, κορίτσι, κόρη, γιός, νύφη,**
γαμπρός, πατέρας, μητέρα, γιαγιά, παππούς, ἀ-
δερφός, ἀξάδερφος, πρόσωπο, μάτι, φρύδι, μέ-
τωπο, ἀφτιά, μαλλιά, τρίχα, δόντια, χεῖλια, χέ-
ρια, νύχια, ποδάρια, ῥάχη, πετσὶ ἀνοιξη, χει-
μώννας, καλοκαίρι, χινόπωρος, κεφάλι, μυαλό
δρόμος, σπιτι, κάμαρα, κρεβάτι, κούνια, μέρα,
βδομάδα, μήνας, χρόνος, χρόνια ὅλη μας, καλέ,
ἢ ζωὴ, ἑλη ξετύλιγε μέσα μου τὸ ἄγιο πανόραμα

1) Τὸ ἐηγοῦνε ἀπὸ σήμερα οἱ γλωσσολόγοι, λέγοντας
πῶς ἐκεῖνο ποῦ κατόπι τὸ πῆσαν γιὰ κατάληξιν πληθυν-
τικοῦ, εἶτανε στὴν ἀρχὴ κατάληξιν ὀνηλικῆς στὸν ἐνικό, κ.
Α. Meillet, Introduction à l'étude compa-
rative des langues indo-européennes,
1903, p. 263.

της, κι έλλα, έλλα, μωρέ, μού φαίνόντανε άγια τό-
ρα, θεία έλλα τους και σωστά κι αληθινά και ώρατα.

Πώς τ'ό λοιπόν και με τί δικαίωμα πήγανε και
μ'αυτάλλάξανε και στή θέση τους βάλανε **άνηρ,**
γυνή, παίς . . . , κοράσιον, θυγάτηρ, υίός, νύμ-
φη, γαμβρός, πατήρ, μήτηρ, προμήτωρ, προσπά-
τωρ, άδελφός, εξάδελφος, πρόσωπον, οφθαλμός,
οφρύς, μέτωπον, ούς, θορίξ, οδούς, χείλος, χείρ,
δνυξ, πούς, δέρμα, έράχης· έαρ, χειμών, θέρος,
φθινόπωρον, κεφαλή, μυελός· οδός, οίκος, δω-
μάτιον, κλίνη, κοιτίς, ήμέρα, εβδομάς, μήν, έτος.
έτη; Πώς μ'αυτάλλάξανε έλλη μας έτσι τή ζωή;
Πρέπει τώρα, όσα μ'αυτάλλάξανε, να τ'α ξανασιά-
ξουμε, όσα μ'αυτά γκρεμίσανε χάμω, να τ'α ξανασι-
λώσουμε μεις.

* * *

Είμαστε τότες αρχάριος και δέν είχα παραθα-
θήνει τ'α καθέκαστα. Τέτοια ζμως στάθηκε ή αρχή
μου, από τέτοια μιάν αρχή ξεκίνησα — και πήγα
όμπρός, επειδή έδλεπα πώς δέ με γελούσε. Τό κη-
τάλαδα, εκεί που κάποτες κόντεδα να τ'α μπερδέψω,
γιατί έλεγα:

— «Νά γράφουμε όπως μιλούμε, καλά! Τότες
πρέπει να γράψουμε σωρδ σωρδ πράματα, που δέν
έχονε καμιά σχέση με κείνα που ήθελα εγώ να
γράψουμε. Άμεί; πώς θα γράψουμε ή **συζήτησις,**
ένω γράφουμε ή **ράχη;** Δέ συμφωνούνε άφτά. Έ-
μεις δέν έχουμε πιά τέτοιες ονομαστικές. Πώς να
κάνουμε; Νά μη γράψουμε τέτοια χρήσιμη λέξη
όπως είναι ή **συζήτησις;** Νά μη συζητούμε; (Θά
πειθάνη χωρίς συζήτηση ή Ρωμιός.»

— «Μωρέ κουτός που είμαι, άπακρινόμουνε στον
εαυτό μου! Νά, που και μονάχος σου μ'αυτά είπες
συζήτηση όπως μ'αυτά είπες και **ράχι.** Γράψτω κιό-
λας να τελειώση και να μη συζητούμε.»

— «Μά δέν είναι έλλα δά τόσο έφκολα. Η **συ-**
ζήτηση πάει βολά, γιατί έλλο συζητά ή Ρωμιός,
και γλήγορα συμπεριφώνει με τή φυσική λαλιά του,
όσα ξένα συνηθίζει. Με τ'α συνηθιστά πώς θα τ'α βρ-
λέψης, αν τ'αχεις ανάγκη; Τή **Μούσα** πώς θα τήν
κλίνης, έσύ που θέλεις να γράψουμε όπως μιλούμε
και για τή **Μούσα** ποιός μιλά;»

— «Γαϊδούρι που είσαι, μωρέ (στόν εαυτό μου
τάλεγα πάντα)! **Όπως μιλούμε** δέ σημαίνει πώς
μιλούμε αλαμπουργέζικα. **Όπως μιλούμε** δέ ση-
μαίνει πώς θα γράψουμε άλλόκοτα, πώς θ'ανακατώ-
νουμε τίς έποχές. Τήν έποχή τή δική μας θ'απο-
λουθίσουμε· δέν τ'ό είπαμε κιόλας; Άμεί; Τής
μούσης άραχες θα μ'αυτά κλίνης; Τότες μιάν γλώσ-
σα μιάν σένα είναι καμωμένη από λέξεις; (Ο τύπος,
νά, τ'ό μόνο τ'ό γνώρισμά της. Κι ή τύπος θέλει
της **μούσης,** άφου τέτοια σήμερις ή γραμματική
μας. Δέ τ'ακώσα, φίλε μου, και σώπα.»

— «Δέ γλώσσες ακόμη. Για πές μου τόν κη-
νόνα σου εκείνο της Άστειής...»

— «Ποιόνε; **Τά παιδία παίζει;**»

— «Χάισκε! Σήμερις πώς τ'ο κανονίζεις;»

— «**Τά παιδία παίζουνε.** Άκόμη δέν τ'ο ξέ-
ρεις;»

— «Στάσου και μη θυμώνης. Πώς έρχεσαι και
άποφαίζεις πώς θα γράψουμε τή γλώσσα που μι-

λούμε; Πρέπει πρώτα να μ'αυτά ξεπρωβώσης **ποιά**
γλώσσα μιλούμε, άφου και **παίζουν** και **παίζουνε**
λέει ή κόσμος: Έδώ σε θέλω.»

Μού τσακίστηκε τ'ό θάρρος και ζεματίστηκα με
τήν άπροσμένγη αντίρρηση τ'ό δέφτερου τ'ό έα-
φτού μου.

Δέν άποκρίθηκα τίποτα. Και μελέτησα. Τ'ό βρ-
ξα στή σπουδή. Πάσιμα δηλαδή, όσο γίνεται, να
μάθω τή γλώσσα που μιλιέται.

Σήκωσα στή τέλος τ'ό κεφάλι και με κάποιαν
άφτάδεια κοίταξα τ'ό άλλο μου τ'ό εγώ.

— «Δέ σε φοβούμαι. Γιατί τώρα είδα πώς πρέ-
πει να διαλέγουμε, όταν έχουμε δυό τύπους ή και
περισσότερους.»

— «Νά διαλέγης; Τότες είναι κανόνας τ'ό κε-
φαλιού σου;»

— «Διόλου! Διαλέγεις τόν τύπο που είναι ή πιο
συμφωνότερος με τή γραμματική τής γλώσσας που
μιλιέται. Και μπορώ να σου άποδείξω πώς ή καλή-
τερος είναι ή τύπος με τ'ό ε, **παίζουνε,** γιατί...»

Μέ αντίσκοψε ή άλλος ή εγώ, επειδή τήν ά-
πόδειξη καμιά ανάγκη δέν τήν είχα. Τήν ήξερε.
Γύρεβα μονάχα ή σκανταλιάρης να βάλη φτίλια.

— «Τ'ό κάκου! Έθγενική δέν είναι ή γλώσσα
σου. Και ξενίζει. Κοίταξε· τ'ό **σπίτι,** ξένο τ'ό **σπι-**
τιού, βάρβαρο· **αηδία ή πατέρας,** **αηδία** ή **γλώσ-**
σες, ένω...»

— «Μέ σκότισες. Νά μήν τόν άκούσω τόν **πατήρ**
σου. Μίσος μου έρχεται για τ'α τέτοια. Μίσος και
σχαμός. Οί **γλώσσαι** σου ακόμη πιο μισητές και
σχαμμένες. Τ'α θάρρους έλληνικά, σάν τ'α βλέπεις
γραμμένα· δές τα προφεριμένα και θα νοιώσης, ά-
φου τ'α λές **γλώσε** και **πατήρ.** Έλληνικά είναι ά-
φτά; Νά τ'α χαίρεσαι. Τ'α δικά μου είναι. Στή **σπίτι**
και στή **σπιτιού** μου, σώζονται δυό παλιές κατά-
ληξες τ'ό δέφτερου, πού...»

— «Σώνει! Τ'ό ξέρω, μα δέ θέλω να τ'ό πω.»

Ρωμιός, βλέπετε, ή φίλος. Μα κι ή έτιος άρχι-
σε να τ'ο συλλογιέται με τ'α σωστά του, μιάν μέρα
που από έναν άλλο Ρωμιό έτυχε νακούση **τ'ό πα-**
τήρ και **τή σημείωσις.**

— «Χαλνούνε τή γλώσσα, λέει, εκεί που νομι-
ζουμε ή κουτό πώς θέλει διόρθωμα. Διόρθωμα θέ-
λει τ'ό κεφάλι τους.»

Όταν αναγκάστηκε σε τέτοια παραχώρηση ή
εσώφυχός μου αντίπαλος, πήρα πιά τήν άνάσα μου
και φώναξα:

— «Ζήτημα γλωσσικό δέν υπάρχει. Δέν υπάρ-
χει συζήτηση καμιά. Υπάρχει έθνική γλώσσα — ή
γλώσσα που μιλιέται και που χρέος μ'αυτά να τή γρά-
ψουμε από δω κι όμπρός.»

* * *

Άπό τίτες, άπόφαση τ'όκαμα να μη γίνω δά-
σκαλος.

Τήν άπόφασή μου όμως, δέν τή διατύπωσα μέ-
σα μου βητά. Τήν κατάλαδα, έτσι, από ένα περιε-
ργο περιστατικό, επειδή κάποτες φτάνουνε ή ένα πε-
ριστατικό άσήμαντο ή ένας λόγος, για να νοιώσης
όσα ίδια ή λογική σου δέ σου ξεδιάλυσε ακόμη.

Στεκόμουνε μιάν μέρα μπροστά στήν καθρέφτη

μου και με κάποια χαρά, μετρούσα τις τρίχες του μουστακιού μου.

— « Ἄχ! λέω, τί διαφορά με τὸν καιρὸ τοῦ σερβανιού, σὰ γύρεβα στὴν Πέλη νὰ πιάσω τὰ σύννεφα κ' ἓνα πρωτὸ ἀνέβηκε ὁ ἀδερφός μου ὁ Γιάννης, νὰ μοῦ μάθῃ τὸ πρῶτο μου τὸ ἐλληνικὸ! Πάνε ποὺ πάνε τὰ χρόνια τὰ παλιά! Νά σου ποὺ ἀξαφνα βγαίνω καὶ γλωσσολόγος. Νά σου ποὺ δὲν ντρέπομαι πιά τὴ μητρικὴ λαλιά μου. Καὶ βέβαια. Ἔτσι πρέπει, ἔτσι τὸ σωστό. Δὲν ταιριάζουσε τὰ παιδικήσια, τώρα ποὺ ἀρχίζω καὶ γίνουμαι...κόντεψα νὰ πῶ ἀνήρ. Ὅχι! ἀδύνατο, νόημα δὲν εἶχε, καὶ εἶπα με ἀκλόνηστη ἀπέφραση—τώρα ποὺ ἀρχίζω καὶ γίνουμαι ἀντρας.»

* * *

Μὴ θαρρήτε ὅμως πὼς ξέχασα τὰ μαθήματα τοῦ δασκάλου μου μήτε τὸν κανόνα τῆς ἀτι κῆς.

Κάθε φορὰ ποὺ ἀκούω ἐλληνικοῦρες ἢ ποὺ διαβάζω καθαρέβουσα, συλλογιόμυ πὼς κάτι παιγνίδια εἶναι συνάμα καὶ κωμικὰ καὶ τραγικὰ. Τότες πάλε ψιθυρίζω με τὸ νοῦ μου λυπητερά·

— «Τὰ παιδιά παίξει »

Δεκαεπτὰ τοῦ Ὀκτώβρη, 1888. — Εἴκοσι πέντε τοῦ Ἀπριλίη, τρίτη—παρασκευῆ, πέντε τοῦ Μάη, 1911.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΒΡΑΧΝΑΣ

Σὲ δρόμο περπατοῦσα σκονισμένο,
Ἄρχῃ μὰ οὔτε καὶ τέλος δὲν μποροῦσα
Νὰ ἰδῶ, κ' ἓνα ἀγιοκέρι ἀναμμένο
Στὸ χέρι μου κρατῶντας προχωροῦσα·
Χιλιάδες, ἄλλους μπρός μου καὶ ἄλλους πίσω
Καὶ ἄλλους μαζί στὸ δρόμο μου κοιτοῦσα,
Μὰ μόλις ἔκανα νὰν τοὺς μιλήσω
Δὲν ξέρω πὼς, μονάχος μου βρισκόμουν.
Μὲ τρόμο ἤθελα νὰ σταματήσω,
Μ' ἀμέσως ἔννοιωθα πὼς ζαλιζόμουν.

Οὔτε στιγμή νὰ μείνω δὲν μποροῦσα.
Μπρός, πάντα μπρός, με τὸ κερί στὸ χέρι,
Μαζὶ με τᾶλλο πλῆθος περπατοῦσα·
Καθένας τους κρατοῦσε ἓνα ἀγιοκέρι.
Καὶ ξάφνου μιὰ φωνὴ μ' ὀργῇ μοῦ κράζει :
«Ποῦ πᾶς, ἀστόχυστα σ' αὐτὰ τὰ μέρη ;
Δὲ βλέπεις τὸ κερί σου ποὺ σταλάζει ;
Ὁ ἀγέρας ποὺ φυσάει ἐδῶ θὰ σώσει
Γλήγορα τὴ λαμπάδα σου. Σ' ἀρπάξει
Τὸ φῶς σου καὶ πρὶν φτάσεις θὰ νυχτώσει!»

Καὶ ξύπνησα, στὸν ἴδρωτα βρεμένος,
Μὲ δύναμη χτυποῦσε ἡ καρδιά μου,
Μ' οὐρλιάσματα φριχτά, δαιμονισμένους
Βοριάς φυσοῦσε στὰ παράθυρά μου,—

Ποῦ πάει ὁ δρόμος ποῖχω περπατήσει ;
Τί χρόνια περιμένουσε μπροστά μου ;
Ποῖχω τὴ νιότη μου λοιπὸν σκορπίσει ;
Τᾶ δάκρυα ποὺ γιὰ μέναυε χυμένα
Ποιὸ δέντρο καρπερὸ ἔχουν ποτίσει ;
Καὶ ποῖχουν τὴ λαμπράδα τους κρυμμένα
Κεῖνα ποὺ χτὲς ἀκόμα εἶχ' ἀγαπήσει ;

K. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

ΑΝΟΙΞΗ

Ἔλα! τὸ ρέμα τὰργυρὸ στάστραφτερό του πλάϊ
τὶς δάφνες ποὺ ροδάνθισαν κυλάει καὶ ἀργοφιλάει.
Ἔλα! τὰγέρια ἀπάλυναν—σκόρπιες ψυχούλες κρίνων—
σὲ θάλασσεσ γυαλί γλιστρᾶ τὸ φῶς τῶν πανσελήνων.
Οἱ ανοές, τὰ φέγγη, οἱ εὐωδιὲς μαγείας πλέκουν δίχτυα
ἔλα! τὰ βράδια εἶναι ξανθὰ, χρυσὰ τὰ μεσονύχτια.
Σὰν ἀρμονία σὲ παλιὸ βιολί ἀποκοιμισμένη,
ποὺ κάποιον χέρι λυτρωτὴ, προσμένει, ὄλο προσμένει,
γιὰ τὴν ψυχὴ μου εἶν' οἱ ρυθμοί, τὸ νόημα τῆς φύσης.
Ἔλα γιὰ μένα τοὺς ρυθμούς τῆς φύσης νὰ ξυπνήσης.

(Ἀπὸ τὴ «Χαραυγὴ»)

ΜΕΛΙΚΕΡΤΗΣ

Η ΣΚΟΝΗ

Ἦ σκόνη, ἢ σκόνη!
ποὺ ὀλοένα καὶ ὑψώνεται
καὶ πέφτει καὶ πέφτει,
σμαράγδι, σεντέρι
στοῦ Ἥλιου τὸν καθρέφτη.
Ἦ σκόνη, ποὺ ὑψώνεται....

ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ

Καὶ φέγγεις ἀπὸ τᾶψηλά
τοῦ κόσμου τὸ λειβάδι,
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι,
ποὺ τὸ κρατᾶ σκοτάδι,
τὸ φῶς σου πολεμᾷ
ὅμως τὸ φῶς νικᾷ.

Πόλη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΣΤΟΡΗΣ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΝΥΧΤΕΣ

Τοῦ ΠΟΙΗΤΗ τοῦ Δωδεκάλου

Πέφτει τὸ κῆμα στὴν ἀχτὴ καὶ σπᾶει ἀφρούς γεμάτο
καὶ ὁ βράχος ἀπὸ τὰ ὕψη του μ' αὐτὸ χαμογελά·
σὲ λίγο καθρεφτίζεται χαμογελῶντας πάλι,
ὅταν γαλήνιο τὸ νερὸ τὰ πόδια του φιλά.

Βράχος ἀγνάντια στέκεται καὶ ὁ Ποιητὴς στὸν κόσμο
μ' αἰώνιο χαμόγελο στὴν πίκρα, στὴ χαρά,
καὶ ἂν με τὸ χρόνο κοῦφαλο γέρνη σὰ βάρη ὁ βράχος,
ὁ Ποιητὴς στυλῶνεται στοῦ χρόνου τὰ φτερά.

1911

ΑΡΓΥΡΗΣ Ν. ΚΟΡΑΚΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ

ΚΑΙ ΤΑ 'ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΙΑ,

Δὲ σώνει ἐπὶ νάγαπῆς τὴ Μούσα, μήτε
καὶ ἡ Μούσα νὰ σ' ἀγαπῆ· θέλει καὶ
γύρω της νὰ τὴν ἀγαποῦνε.

«Δυὸ ἀδέρφια» σελ. 80.

Κάποτε, ἐδῶ καὶ δυὸ τρία χρόνια, περνῶντας ἀπὸ τὴ Σμύρνη ὁ ποιητὴς καὶ ξαναδημιουργὸς τῆς ἡμερικῆς Ἰλιάδας Ἀλέξ. Πάλλης σ' ἓνα του ἰντερβιού σὲ κάποια φημερίδα, εἶπε γιὰ τὸν Ψυχάρη πῶς «εἶναι ποταμός». Σωστὸς ὁ χαρακτηρισμὸς ὅσο παίρνει. Τὸ πολὺπλοκο, τὸ πολὺκλαδο, τὸ πολύτομο καὶ πολύτιμο ἔργο τοῦ Ψυχάρη, τὸ δροσερό, τὸ ἀστείρεφο, τὸ ποτιστικὸ κατεβαίνει ἀπὸ τὰ κερφοβόνια καὶ φειδογλιστρεῖ ὀλοένα στοὺς πνευματικούς μας κάμπους, πότε γαλήνῳ, πότε ὀρηκτικῳ, πάντα πλούσιο, χλοῖζοντας τοὺς τόπους ποὺ διαβαίνει, φουσκώνοντας τὰ φύτρα ποὺ ἀπαντᾷ, βλογώνοντας τὰ μάτια ποὺ τὸ τηροῦνε, διδάχοντας τὸν ἴσιο κ' αἰώνιο δρόμο τῆς πομονῆς καὶ πιμονῆς, τῆς ἀσταμάτητης δουλειᾶς τίς χάρες, τὴν ἀγκαλιὰ τῆς γαλήνης, τὴν ὀρμὴ ποὺ ξεχειλᾷ, τὴ βουή ποὺ ταραῖζει, τὸ τραγούδι ποὺ νανοῦρξίζει, τὸ σιγομουρμούρισμα ποὺ πλαναῖ, τὴν παντοινὴ τὴν ἀναρροή ποὺ ἐμπόδια ποτέ της δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ.

Ἀνοιξιότικο ξεχειλίσιμα τοῦ ποταμοῦ, τὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ χιόνια λυώνουνε στὰ βουνά, ποὺ ὁ ἥλιος ἀλάκαιρος πέφτει ἀπάνου τους ξεφρενιασμένους, εἶναι καὶ τὸ καινούριο ἔργο τοῦ Ψυχάρη «Τὰ δυὸ ἀδέρφια» τὸ «μεγάλον ἔθνικον ἠθογραφικὸν μυθιστόρημα» ποὺ κλείνεται μέσα σὲ 460 σελίδες σφραγισμένες ἀπὸ ἰδέα, ἀπὸ τέχνη, ἀπὸ ἀγάπη, ἀπὸ φῶς, ἀπὸ Ἑλλάδα.

Ὁ Ψυχάρης ἔπως μέσα στὸ ρομάντζο αὐτὸ ἰδανικεύει τῆς Γυναίκας τὴν ἀγάπη, τὴ δίψα τῆς σάρκας, μὲ χρώματα στέρια καὶ ἀτόρικα, ὅμως ἀπαλὰ μαγευτικά, ἠθονικά καὶ μυκάρια σὰ δύσως ἀττικῆς, ἔτσι καὶ στὴν ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου ἰδανικεύει καὶ τίς δυὸ λέξεις ποὺ καταντήσανε στὰ χέρια τῆς πολιτικῆς δημοσκοπίας καὶ τῆς δημοσκοπικῆς φιλολογικῆς μασκαράτικα νόμιμα γιὰ νὰ σκεπάζουνε τὴν κάθε ἀνεπιτηδειοσύνη ποὺ ἀδύνατο τῆς εἶναι ν' ἀγγίξῃ τ' ἀγασμένα σύνορα τῆς τέχνης. «Ἐθνικὸ» ἀπὸ τὴ μεριά ποὺ συνειθίσταμε ἴσα μὲ τώρα νὰ παίρουμε τὴ λέξη βέβαια τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ψυχάρη δὲν εἶναι. Πατριωτικὲς φαντασίες, ἑλλαδικὲς λέξεις, προ-

γονισμούς, εὐκόλες ἀντρεῖες, λόγια τοῦ ἀέρα, δόξες τοῦ ἀέρα, ἀγούρες μεγαλοσύνης ἀνάδατες αὐτοκολακεῖες δὲν ἔχει. Ἔχει ὅμως τὴ βαθειὰ νόηση τῆς ἔθνικῆς ψυχῆς, τοῦ Ρωμοῦ τὴν ψυχολογία, τὴν ἔρευνα τῆς κοινωνικῆς μας, τῆς φιλολογικῆς μας ζωῆς, τοῦ νοῦ μας τὸ περπάτημα, τὴ μεγαλοσύνη τῆς ἀπολιτισίας μας, τὴ φλογεράδα τῆς ἐσώψυχῆς μας σπίθας, τῆς φυλῆς μας τὸ χαραχτήρα, τὸ ξεχώρισμά μας τὸ «ἔθνικόν». Δὲν ἔχει τὴν ἠθογραφία τὴν ξερὴ τοῦ χωριοῦ, τοῦ ἀλωνιοῦ, τοῦ γάμου, τοῦ καλαμτσιανοῦ. Ἔχει τὴν ἠθογραφία τῆς χώρας τῆς ἑλληνικῆς στὴν ψυχῆ, στὸ νοῦ, στὰ συνήθια τῆς συνειδησης, τοῦ χαραχτήρα, τῆς ἰδέας τοῦ Ρωμοῦ, γιὰ τοῦτο καὶ πρώτης γραμμῆς «ἠθογραφικόν».

Ἔτσι ὁ Ψυχάρης δὲν εἶναι μονάχα ἐκεῖνος ποὺ πασιάζει στὸ φῶς νὰ φέρῃ καὶ νὰ δεῖξῃ τὴ γλώσσα ποὺ ὑπάρχει μέσα στὸ ἔθνος, μὲ τοὺς ἄρμους ποὺ κανονίζουνε τὴν κίνηση καὶ τὴ ζωὴ της, μὰ εἶναι ὁ ἄντρας ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο τῆς εἰλικρίνειας στὴν Τέχνη, δρόμο ποὺ τόσο λίγοστοὶ ἴσα μὲ σήμερα στὸν τόπο μας κοιτάζανε νὰ τονε χαράξουνε. Τὰ «Δυὸ ἀδέρφια» συναρπάζουνε γιὰτὶ ἔργο εἶναι τῆς εἰλικρίνειας καὶ τῆς ἀλήθειας. Εἰλικρίνεια καὶ ἀλήθεια τὸ λούζει ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν τελευταία γραμμὴ καὶ σ' ὅλες τίς μορφές του. Στὴν ἐμπνεψη, στὸ νοῦ, στὸ αἴστημα, στὴ γλώσσα.

*

Διδυμάρικα τὰ γέννησε ἡ γλυκειὰ τους ἡ μαννούλα στὴν Πέλοη. Μαζὶ τὸ λοιπὸν ἀναθραφέκανε, μαζὶ μεγαλώσανε τὰ δυὸ ἀδέρφια, ὁ Ἄστρας καὶ ὁ Ἀστέρης. Μαζὶ μάθανε τὰ γράμματα, μαζὶ νοιώσανε καὶ τὸν Ὅμηρον, τὸν πατέρα τῆς φυλῆς μας, τὸν ποιητὴ ποὺ τοὺς ἔμαθε τὸν ἔρωτα καὶ τὸ τραγούδι. Μοιάζανε τὰ δυὸ ἀδέρφια σὲ ὅλα τους, ἀκόμα καὶ τὴ διαφορὰ του: τὴ θεμελιακὴ ποὺ χώριζε τοὺς χαραχτήρες τους, μπορεῖ γιὰ μοιάζουμο νὰ τὴν ἐπῆς. Ὅσα ἔπλαθε στὸν ἕνα ὁ νοῦς, τᾶπλαθε στὸν ἄλλον ἢ καρδιά: σάμπως ἄλλη νὰ μὴν εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ νοῦ καὶ ἄλλη τῆς καρδιάς ἡ δημιουργία. Κ' οἱ δυὸ τους ἀγαπήσανε σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ, ὁ ἕνας ἀγάπησε τὴ Γυναίκα, ὁ ἄλλος ἀγάπησε τὴ Μούσα. Τοῦ πρώτου ἀγάπη δημιουργοῦσε ἡ ψυχὴ, τοῦ δεύτερου δημιουργοῦσε ποίηση. Ἐνα τὸ εἶναι τους, μὰ ἡ οὐσία τους: διαφορετικὸς μονάχα ὁ σκοπὸς τους, ἡ δράση τους διαφορετικὴ. Πάντα μιὰ ἢ ὀρμὴ τους. Ἀπὸ παιδιὰ μοιραστήκανε τὸν κόσμον, ὁ ἕνας ἀγαπῶντας ὀλοένα, ὁ ἄλλος νωῶντας παντοτινά.

Στὴν ἀρχὴ ἀρχὴ ἀπὸ τὸ δάσκαλό τους τὸ σιὸρ Ἥλια μαζὶ μὲ τὸν Ὅμηρον μάθανε καὶ τὴν ἀγάπη. Εἶχανε τότες μιὰ δούλα ποὺ τὴ λέγανε Μαργα-

ρίτα, ώρατο κορίτσι, άψηλό, με τὰ σκουρά καστανά μαλλιά, με κόκκινα χείλια, με ίσια φιλούτσικη μύτη ένα πρόσωπο κλασσικό, και Σμυρνιά ή διαβολεμένη. Ξαφνικά ένα πρωί πού άνεδήκανε στην κάμαρή τους βλέπουνε τὸ δασκαλάκι τους με τὰ χεράκια του χυμένα γύρω στὸ λαιμό της. Νουώσανε.. Άγκυλά και κάμποσα τέτρια βλέπανε κι ακούγανε καθεμερνά.

‘Ο Άστράς, πού είχε μέσα του καλοσύνη περισσά, σπάνια γλυκάδα στους τρόπους, μιὰ ψυχὴ χάρδι, νωρίς νωρίς αἰσιάνθηκε νὰ γλυκοτρέμη στην καρδιά του ἡ αγάπη. “Έξη χρονῶ παιδάκι κ’ ἔλεγε πὼς γυναίκα του θὰ κάμη τὴ Ρηνούλα μιὰ καμαριέρα της μάννας τους, γλυκειὰ κοπέλλα εἰκοσι δυὸ εἰκοσι τριῶ χρονῶ, παχουλὴ, ξαθούλα, τὸ προσωπάκι της ἀγαθὸ κι ἀπαλὸ σὰν ὠνειριασμένο, σὰ μισοσκέπα στο και μισόθλο ἀπὸ ἕνα χνούδι ποιήσης χουσολουσμένης. Μὰ ἡ πρώτη του ἡ καθαυτὸ πρώτη του ἀγάπη, τοῦ ἦθε σὰν ἀστροπελέκι. Κάποιο ἀπόγεμα ὕστερις ἀπὸ τὸ μάθημα πήγανε με τὸν ἀδερφό του μαζί, σ’ ἕνα φιλικὸ σπίτι γειτονικό. ‘Η καρδούλα τοῦ Άστρά ξαφνικά πονεμένη γιὰ τὴ Σίλδια, πού εἶτανε τὸ κορίτσι τοῦ σπιτιοῦ, φαμελιάς βενετσιάνικης ἀποκαταστημένης στην Πόλη. Πόθος τοῦ γεννήθηκε μεγάλος νὰ μπορέση ἀψηλά νὰ τὴν ἀνεδάσση, νὰ τὴς στήση θρόνο αὐτοκρατορικὸ και νὰ τὴν προσκυνήση. Μὰ τὴν ἴδια μέρα, τὴν ἴδια ὠρα πού ἡ ἀγάπη κελάδησε στὰ στήθια τοῦ Άστρά, τοῦ ἀδερφοῦ του τὰ στήθια κέντησε τὴς Μούσας ἡ φωνή. ‘Η βιάση του εἶτανε νὰ γράψῃ ἕνα δράμα, πού ὀρμητικὰ στὸ κεφάλι του ἀστράψε ἀλάκαιο. Μὰ δὲν πέρασε πολὴς καιρὸς και τὴς Σίλδιας τὴν ἀγάπη τὴν ἐκόρπισε σιγὰ σιγὰ ἡ φουρτούνα τὴς παιδιάτικης ζωῆς. Στὸ παιχίδι με τοὺς δμήλικους, τὰ γειτονόπουλα, τὰ συγγενάδια, ξεχώρισε ὁ Άστράς τὴν Άννούλα, γλυκὸ παιδί και χαριτωμένο και νόστιμο, σωστὴ γυναικίτσα με κάτι τρόπους ἡσυχους και καταδεχτικούς, πού κ’ οἱ ἄλλοι φίλοι τὴν εἶχανε στὸ μάτι. ‘Ο Γιώργος, ὁ Λάμος ὁ Πιάγκος, ὁ Μανόλης, ὁ Πήδαρος, ἕνας κόσμος πού ξαναϊγότανε στὴ ζωῆ. Άλλοι κάνανε τὸν καμπόσο στὴς Άννούλας τὸν ἔρωτα, ἄλλοι στὴ μάθηση και στὰ γράμματα. Τοὺς πρώτους εὐκολα νίκησε ὁ Άστράς, τοὺς δευτέρους τ’ ἀδέρφι του ὁ Ἀστέρης.

Στὸ μεταξὺ ὁ Ἀστέρης ριχνότανε στὸ διάδασμά του τὸ ἀγαπημένο, κι ὁ Άστράς στὴ θεόμορφη γλύκα τὴς Λιλῆς, πού γεμάτο τὸ κεφαλάκι της ἀπὸ παράξενες ιδέες και πού τοῦ μάθαινε τὴ Μάννα τὴς Ζωῆς. Μὰ τὴν ἴδια Ζωῆ, τὸν ἔρωτα τὸν ἀληθινὸ γνώρισε ὁ Άστράς μιὰ νύχτα μαγευτικὴ μαζί με τὴ γειτονοπούλα του τὴ Ρηγούλα, κοντούτσικη,

παχουλούτσικη, καστανομάτα, με τὰ μαλλιά της σκαλωτὰ και τὴ χωρίστρα στὴ μέση, πού ἔμιαζε νόστιμη κουκλίτσα μιὰ και ζωντανή. Περιέργο. Τὴν ἴδια νύχτα ξεχείλισε στὸ χαρτί και τὸ πρῶτο ποίημα τοῦ ἄλλου, τοῦ ἀδερφοῦ, ἐμπνεσμένο ἀπὸ μιὰ κοπέλλα πού εἶχε δεῖ τ’ ἀπόγεμα στὸ παράθυρο.

Τὰ παιδιὰ μεγαλώσανε. Στὴν Περίγκηπο ἕνα καλοκαίρι, γνώρισε ὁ Ἀστράς τὴ Μυρτούλα, κι ἀμέσως φλογίστηκε γιὰ τὴν ὀμορφιά της. ‘Ο Ἀστέρης, ὁ ἀδερφός, τὴν εἶδε ἀπὸ μακριὰ σ’ ἀκρογιάλι με τὰ ρούχα της τᾶσπρα· σὰν ἀθάνατη Μούσα τὴς Ἰδέας. Πλήγορα τὴν ἀντάμωσε ὁ Ἀστράς, ὀρμητικὸς καθὼς εἶτανε, και τὴν κυριέψε με τὴν ψυχὴ τοῦ, με τὸ πρόσωπό του ὅπου ἔκλαιγε ἡ ἀγάπη. ‘Η Μυρτούλα τσακώθηκε σὰν τὸ πουλί, χύθηκε ἀπὸ τὴν καρδιά τὴς μέσα σὰν τὸ κῆμα ἡ ἀγάπη, ἀγάπη πού ἔμιαζε φωτιά: «Φύγε, φύγε και πάψε νὰ μ’ ἀγαπᾶς. Νὰ μὴ σ’ ἀγαπήσω! Ἄχ! τὸ νουίθω, τὸ ξέρω, εἶναι βέβαιο θὰ καῶ, θὰ καῶ». Και τόντις ἀληθινὰ προφῆτεψε ἡ Μυρτούλα. Ζήσανε με τὸν Ἀστρά παντρεμένοι λίγον καιρό. ‘Η πυρκαγιὰ τὴς ἀγάπης νωρίς νωρίς ἔφαγε τὸ δύστυχο τὸ κορίτσι.

‘Ο Ἀστράς στὴν ἀρχὴ ἀπαρηγόρητος, μόνος, ἀποσυρμένος στὸ σπίτι του στὴν Πόλη. ‘Ο ἀδερφός του μακριὰ, ἀπὸ καιρὸ ἔλειπε στὴν Ἀθήνα, γυρισμένος ἀπὸ τὴν Εὐρώπη γιομάτος μάθηση και γράμματα, δουλεύοντας πάντα στὴν ἀγάπη τὴς Μούσας του. Παρηγοριότανε ὁ Ἀστράς γράφοντας, χόνοντας στὸ χαρτί τὸν πόνο του γιὰ τὴ Μυρτούλα, κουβεντιάζοντας κάθε μέρα μαζί τὴς. ‘Ομως ἔνοιωθε τὴν ἀδυναμία του. ‘Η ψυχὴ του, ἡ καρδιά του ἀποζητοῦσε καινούριες ἀγάπες. Ἐγραφε στὴ Μυρτούλα τέτρια λόγια: «Αυπήσου με, λυπήσου με και δὲν μπορῶ πάντα μου νὰ σὲ θυμοῦμαι, πάντα νὰ σὲ ἀγαπῶ!». Και τόντις ἐνῶ ὁ ἀδερφός του ὁ Ἀστέρης ἀποτραδηγμένος κι αὐτὸς στὴν Ἅγια Μαύρα, στὸ νησί, ὕστερα ἀπὸ μιὰ πυρκαγιὰ πού τοῦ ἔφαγε τὸ πρῶτο του ἔργο, ἔργο πλασμένο με ἔλη τὴν ἀγάπη του, ἔδλεπε στὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ τὸ φάντασμα τὴς Μυρτούλας, πού τοῦ ἀπασάρκωνε τὸ Ἰδανικό με τὴν ὀμορφιά της— τὸν ἴδιο καιρὸ στὴν Πόλη ὁ Ἀστράς ἔπλεκε τὸν παντοῦνὸ του και τὸν ξεχωριστό του τὸν ἔρωτα με τὴ Φροσοῦλα. ‘Η Φροσοῦλα εἶτανε κόρη τὴς κερὰ Μαρίας τὴς οἰκονόμας τοῦ σπιτιοῦ, πού τὴν ἀφήσανε κληρονομιά κι αὐτὴ μὲς στὸ ἀρχοντικὸ τους οἱ γονεῖς του. Ἀγαπηθήκανε κ’ οἱ δυὸ τους στὴ ζωῆ σὰν τὰ πουλιά. ‘Η Φροσοῦλα πλάσμα ταπεινὸ κι ἀδύναμο τοῦ ἔδωσε ἔλη τὴν ψυχὴ της, μιὰ τοῦτο δὲν ἔβγαλε βέβαια τὸν Ἀστρά ἀπὸ τὸ φυσικό του δρόμο. Ἀγάπη εἶτανε ὁ προορισμός του. Μὰ κ’ ἡ Φροσοῦλα γυναίκα. ‘Οσο

κι ἂν ἐρχόντανε στιγμές πού δὲν τὸ χωροῦσε ὁ νοῦς της πῶς μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι αἰώνια σκλάβια τοῦ ἀφέντη πού της χαρίζει τὴ μεγάλη του ἀγάπη, ὅμως ἡ ζούλεια γιὰ τοὺς ἄλλους ἔρωτες τοῦ Ἀστρά τῆς μασσοῦσε τὴν καρδιά. Τὸ ἴδιο, ἀγάπη τέτοια χαιρότανε κι ὁ ἀδερφός του στὴν Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὸν Κωστόπουλο, ἀγάπη στὴν ἰδέα καὶ στὴ μούσα, τὸν ποιητὴ πού εἶτανε διαμάντι τῆς Ρωμοσύνης. Τοῦ Κωστόπουλου, νὰκούγεται αὐτὸς περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἀστέρη, τοῦ ἐρχότανε ἀνάποδο, κι ἂς ἀξίζε ὅσο παίρνει. Γιατί ὁ Κωστόπουλος κι ὁ Ἀστέρης παλεύανε τότες γιὰ τὴν πρώτη θέση στὴ φιλολογία κι ὅμως ἀγαπιόντανε τρελά. Στὴν Πόλη ὁ Ἀστράς βουτηγμένος τότες ἀνάκατα καὶ μαργιόλικα σὲ τέσσερις ἀγάπες. Στὴν Ἀθήνα ὁ ἀδερφός βουτηγμένος στὴ δουλειά, πολεμώντας νὰ καταφέρει τέσσερα ἔργα του. Δυὸ ρομάντζα, μιὰ κωμῳδία, μιὰ ἱστορικὴ μελέτη. Οἱ ἀγάπες τοῦ Ἀστρά ἀτέλειωτες. Τώρα τοῦ τράβηξε τὸ μάτι τῆς ψυχῆς ἡ Ἀργυρό, μιὰ κοκότα, μιὰ πού ξεσκόλισε στὸ Παρίσι κ' ὕστερα γύρισε στὴν πατρίδα της τὴν Πόλη νὰ κάψῃ καρδιές, νὰ κάψῃ μαζί μὲ τοῦ Ἀστρά καὶ τὴν καρδιά τῆς Φροσοῦλας. Μὰ ἡ Ἀργυρό πού μ' ἔλα της τὰ Παρίσια δὲν ἤξερε ἀκόμα τί θὰ πῆ ἀγάπη, σὰν ἴδια της νὰ κάηκε ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἀστρά. Ὁ Ἀστέρης ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὸν ἴδιον καιρὸ πετάχτηκε ἕνα γύρο στὴν Εὐρώπη. Τὸ φῶς τῆς ποίησης καὶ τῆς λευτεριάς, τὸ φῶς τοῦ λαοῦ τὸ εἶδε τότες παντοῦ στὴν Εὐρώπη, ὅπου λίγο πολὺ ἔλας κατώρθωσε παντοῦ νὰ βρασιλεύῃ, νὰ κἀνῃ θρόνους καὶ νὰ ξεκἀνῃ, μὰ καὶ τὸ κυριώτερο νὰ ἐμπνέῃ τὴν ποίηση, τὴν τέχνη, τὴ φαντασία καὶ τὰ γράμματα. Ζούλεψε ὁ Ἀστέρης κι ἄναψε. Ἐλπίδα σπαραχτικὴ τοῦ γεννήθηκε στὰ στήθια πῶς κάττι ἔπρεπε νὰ καταφέρει γιὰ τὴν πατρίδα. Ἀθῶποι κ' οἱ δικοὶ μας, λαὸς κι ὁ λαὸς μας. Κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Εὐρώπη τράβηξε στὴν Ἄγια Μαύρα γιὰ νὰ πάρῃ θάρρος καὶ συμβουλὴ ἀπὸ τὸ φάντασμα τὸ ἀλησμόνητο πού τοῦ φανερώθηκε κι ἄλλοτες. Ἐγράψε ρομάντζο λαϊκὸ καὶ ἤρθε νὰ τὸ τυπώσῃ στὴν Ἀθήνα. Μὰ ἐκεῖ μπλέχτηκε μὲ τοὺς ρωμαϊκοὺς φιλολογικοὺς κύκλους, πού τὰ λαϊκὰ τὰ περιφρονούσανε ἀγαπούσανε τὰ πάτρια, καὶ πάτρια ἐννοοῦσανε τὰ πουργιά. Στὸ μεταξύ ὁ Ἀστράς στὴν Πόλη τραβημένος πάντα ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς Φροσοῦλας πού τοῦ στεκότανε πλάι σκλάβια πιστὴ κι ἀροσιωμένη, ξαπόλυσε τὴν Ἀργυρό, σὰν εἶχε μιὰν ἄλληλε. Ἡ Κατίνα, εἶτανε κορίτσι ἀναθρεμένο μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ. Ἄμα τὴν ἀντίκρουσε κοκκίνησε καὶ ντράπηκε «Δὲν τὴν ἀξίζω! Δὲν ἀξίζω τέτοιο θησαυρό!» Ἡ

Κατίνα ἀπλησίαστη. Ἐδῶ βοήθησε ἡ Φροσοῦλα. Μάλιστα. Ἡ Φροσοῦλα ἀπὸ τὴν ἀγάπη της τὴν ἀπέραντη πού εἶχε γιὰ τὸν Ἀστρά, πού τὸν ἔβλεπε νὰ ὑποφέρει, νὰ χάνεται γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ κοριτσιοῦ. Βρῆκε τρόπο ἡ Φροσοῦλα καὶ γνωρίστηκε μὲ τὴ φαμελιά τῆς Κατίνας, κ' ἔτσι κατάφερε τὸ ἀντάμωμά της μὲ τὸν Ἀστρά. Ὁ Ἀστράς ξεψυχισμένος μπροστά της, σὰν τὰν ἡμπορο παιδί, βουδὸς ἀπὸ τὸν πόνο του, ἀπὸ τὸν πόθο, ἀπὸ τὸ σέβας, ἀπὸ ἀλλήλητη μεθυστικὴ ἀγάπη, ἀπὸ τὴ γλύκα. Τίποτα δὲν τῆς γύριψε, τίποτα, καὶ γιὰ τοῦτο ἡ Κατίνα τοῦ τὰδωσε ἔλα. Ὑστερα τὸ κορίτσι, τὴν ὦρα πού οἱ γονιοὶ του τὸ ἐτοιμάζανε νὰ τὸ παντρέψουνε μ' ἕνα μπαρόνο παραλυμένο, δῆλωσε ἀποφασιστικὰ πῶς θὰ τραβηχτῆ σὲ μοναστήρι, καὶ τῶκαμε.

Ὁ Ἀστέρης στὴν Ἀθήνα πάλευε γιὰ τὴ Μούσα καὶ γιὰ τὴν ἰδέα. Εἶχε νὰ κάμῃ μὲ λογῆς πρόσωπα, καὶ πρώτα μὲ τὸν Ν. Δ. Κελλίδη πού φυσικὸ του εἶχε νὰ μὴν ἐναντιώνεται τὴν κοινὴ γνώμη. Μὲ τὴν ἀμεροληψία του, μὲ τὰ μετρημένα του λόγια, μὲ τὸ σέβας του γιὰ τὰ πάτρια, τὰ κοινωνικά, ὁ Ν. Δ. Κελλίδης κατώρθωσε νὰ βγάλῃ περιοδικό, νὰ ἔχῃ μαζί του καὶ τὸν κόσμο. Ὁ Ἀστέρης ξεμοναχισμένος μὲ τοὺς φίλους του, μὰ καὶ μὲ τὴ ζωὴ πού πλημμύρα τοῦ γέμιζε τὰ στήθια καὶ σὲ κάθε του ἔργο—ποιήματα, δράματα, κωμῳδίαι, δηγγήματα, ἱστορικά, φιλοσοφικά, ἐπιστημονικά—κῶμα κῶμα ἔχυνε τὴ ζωὴ του. Ὁ Ἀστράς ξακολουθοῦσε σὲ καινούριες ἀγάπες ὀλοένα κῶμα νὰ χύνῃ κι αὐτὸς τὴ ζωὴ του. Ἡ Μέρφο, ἡ Λεμονίτσα, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ Βασίλο, ἡ Ἀγῶρα, ἡ Δημητρούλα, ἡ Φιαμέττα, ἡ Θεδώρα, τοῦ γλυκαίνανε τὶς μέρες. Ἐγένουαστος καὶ ξέθαρος, μὲ τὸ πρόσωπό του πού λαμποκοποῦσε, ξακολουθοῦσε νὰ τρέχῃ δεξιά κι ἀριστερὰ ὥσπου νὰ προφτάσῃ ὅλες του τὶς ἀγάπες. Ἡ εὐκολία του ἀφάνταστη, στὸ νὰλλάξῃ καὶ πάντα ν' ἀγαπᾷ. Δημιουργία. Ὅμως πλάι του ἡ ἄμοιρη Φροσοῦλα πάντα του σκλάβια καὶ πιστὴ

Πόλεμος γιὰ τὴν ἰδέα ξεσποῦσε τότες στὴν Ἀθήνα. Ὁ Ἀστέρης τονὲ σῆκωνε. Ὁ ἀέρας τῆς ποίησης ὁ μάγεμένος φούσκωνε τὰ πανιά του, ἔπαιρνε ἀλάργα τὸ γιαλό, γέλοῦσε ὁ οὐρανὸς καὶ τὸν ἀκολουθοῦσανε στὸ ταξίδι καρδιάκια πολλὰ καὶ κάμπουσα καράβια. Ἡ ἰδέα σὰν παντιέρα ὑψωμένη περήφανα στὸ κατάρτι, ἔγραφε «Ποίηση καὶ Λευτεριά». Εἶτανε ὁ ἀγῶνας μεγάλος ἡ Ἑλλάδα εἶναι ὄνομα γλυκὸ καὶ δοξασιμένο· μὰ ἐνῶ λέγανε οἱ ἄλλοι πῶς ἡ Ἑλλάδα ἔχει μόνο παρελθόν, αὐτὸς ἔλεγε πῶς ἔχει μέλλο. Ἡ φιλολογία, ἡ γλώσσα κι ὁ νοῦς εἶχανε καταντήσει ἀποφεγγιὰ τῆς χρυσῆς

των προγόνων της εποχής. Μά βλέπανε τή μάσκα, δὲ βλέπανε τὸ πρόσωπο. Ὁ Ἀστέρης στοχάστηκε νὰ δημοσιεύῃ βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Βίος τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὸ λαό». Τότες ἐγινε τὸ φοβερὸ τὸ κακό. Σηκώθηκε ἡ Σκλαβιά νὰ καταπνίξῃ τὴ Λευτεριά πὸ τολμοῦσε νὰ γγίξῃ τὴν Ἁγία Γραφή.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ πάθαινε κι ὁ Ἀστράς ἀπάνω κάτω τὰ ἴδια, τὸν ἴδιο πόλεμον σηκώνανε στὴν Πόλιν ἐναντίον του. Γιατί τάχα; Γιατί τὸ γράφει ὁ προσορισμός, ἡ μοῖρα τὸ γράφει τοῦ ἐραστοῦ ἕσο καὶ τοῦ ποιητῆ, νὰ ξυπνοῦνε, νὰ ξαγριεῦσιν γύρω τους τὰ θρόνινα τὰ πάθη καὶ περσότερο ἀπ' ὅλα τὴ ζούλια. Ὁ Ἀστέρης μὲ τίς ἰδέες πόλεμον δὲν εἶχε· τίς ἔδλεπε πρόθυμος πάντα νὰ τοῦ δώσουνε τὴν ἀγάπην τους, ἔπως ἀπαράλλαχτα καὶ μὲ τὸν Ἀστρά παράποννα δὲν εἶχανε οἱ ἀγαπημένες, πὸ πρόθυμα θυσιαζόντανε γιὰ μιὰ του ματιά. Μὰ ὁ Ἀστράς ἀφοῦ τίς δοκίμασε ἄλλες, πὸ νὰ πῆς, συλλογίστηκε πὸς θὰ ὑπάρχουνε κι ἄλλοι γυναῖκες. Ἡ Γυναίκα! Τί θάμα καὶ τί ποίημα! Πὸς γίνεται νὰ βρεθῆς τὴ Γυναίκα; Βγήκε τὸ λοιπὸν σὲ ταξίδι Ἐννοεῖται μαζί του κ' ἡ ξεχωριστὴ του Φροσούλα. Ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἰταλία, τράδηξε στὴ Γερμανία, ἀπὸ κει στὴν Ἀγγλία, ὕστερα στὴ Γαλλία. Μὲ τὸ φιλὶ τῆς Γυναίκας ἀτόλαψε καὶ τοῦ κάθε ἔθνους ἀλάκαιρη τὴν ψυχὴν. Κατέθηκε στὴν Πόλιν κατόπι, κι ὁμοῦ ἀγάπην συλλογιότανε πάντα ἡ καρδιά του. Καὶ τώρα πὸ κόντευε πενήντα ἔτη, λὲς κ' εἶτανε ἀκόμα πὸ θαλερός, πὸ παλληκάρι παρὰ ποτέ του. Βρῆκε ὁ Ἀστράς τὴν ἀγάπην πὸ γύρευε ἢ πὸ σωστὰ βρῆκε ἡ Ἀγάπην τὸν Ἀστρά. Μιὰ κοπέλλα δεκοχτῶ χρονῶν, πὸ τὸν ἄμα τῆς Ἀφροδίτης, λωλάθηκε γιὰ τὸν Ἀστρά. Ἡ μητέρα της μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἤθελε οὔτε γιὰ παντρεῖν νὰ τῆς μιλήσῃ κανέναν μὲ τέτοιον ἄθρονον. Εἶτανε πλούσια γυναίκα· εἶχε σπίτια, παλάτια, τσιφλίκια παντοῦ. Εἶχε ἀγορασμένο κ' ἕνα παλάτι πέραθε ἀπὸ τὸ Σκούταρι καὶ κολλητὰ στὸν ὄχτον τῆς Ἀσίας. Ἐκεῖ κλειδωθήκε ἡ μάννα μὲ τὴν Ἀφροδίτη νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν Ἀστρά, νὰ τῆς περάσῃ καὶ τῆς κόρης. Μὰ ἡ ἀγάπην καὶ τὸ θυμὸν τους δὲν εἶτανε ἀγάπην πὸ νὰ διαλυθῆ μ' ἕνα ὄχι τῆς μάννας. Νίκησε ἡ καρδιά καὶ ξαναεἶδανε στὴν Πόλιν ὅσα εἶδανε μιὰ φορὰ μὲ τὸ Λέαντρο καὶ τὴν Ἡρώ. Ἐνα πρωτὸ ἔμαθε ὁ Ἀστράς πὸς ἡ μάννα της κατέθηκε μάνι μάνι στὴν Πόλιν, ὅπου ὁ πατέρας της κοιτότανε σὸ κρεβάτι ἀρρωστος. Ἀμέσως, στὴ στιγμὴ ἀστραποδρόντητα ἔπρεπε νὰ καταβῆ ὁ Ἀστράς. Νόικιασε καὶ. Δὲ θέλωνε οἱ καϊξήδες γιὰ τὴν κακοκαιριά. Τὸς ἔταξε πανήγντα λίρες. Μπικραρίστηκε. Μάνιζε ὁ ἄνεμος. Καὶ φτάσανε, πὸς ἐμοιαζε ἀπίστευτον πρᾶμα μὲ τὴν

τρικυμὰ τὴν ξεμυρσμένη. Τὸν καρτεροῦσε ἡ κόρη. Τὴν εἶδε, ἀχ! μιὰ ὄρα μονάχα στὴν κάμερὴ της, γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ φύγῃ πολὺ προτοῦ ξημερώσῃ. Ἀποχαιρετηθῆκε. Μπήκε ξανά σὸ καὶ. Τὴν ἴδια στιγμὴ σηκώθηκε ἡ φουρτούνα πὸ λυσσασμένη. Τὸν περιτόλιζε πελώριον κύμα, τὸν ἄρπαξε, τὸν ἔριξε ὄξω. Πνίγηκε στὰ θάνατα τῆς Ἀφρογέννητης λημέρια, στὴ θάλασσα τὴν ὠροισμένη τῆς Ἀγάπης.

Ὁ Ἀστέρης εἶτανε μακριὰ σὲ ταξίδι σὰν ἔμαθε τὸ θάνατον τοῦ ἀδερφοῦ του. Σὰν πῆγε στὴν Πόλιν ἀντάμωσε τὴ Φροσούλα, πὸς ζοῦσε μὲ τὴ θύμηση τοῦ ἀγαπημένου. Ἀπὸ κείνη ἔμαθε ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ Ἀστρά. Πόσο ἐμοιαζε μὲ τὴ δικὴ του! Πῆρε σιμά του τὴ Φροσούλα καὶ ζήσανε φτυχισμένοι. Κατόπι τὴ στεφανώθηκε. Τοῦ χάρισε μάλιστα καὶ παιδί, ζηλεμένο παλληκάρι πὸς ἔνωσε στὴν ψυχὴν του καὶ τοῦ Ἀστρά τὴν καρδιά καὶ τοῦ πατέρα του τὸ κεφάλι. Πρῶτη φορὰ πὸς ἀγάπησε, σὰ μεγάλωσε, πετάχτηκε ἀπὸ τὰ σπλάχνα του καὶ τὸ πρῶτον τοῦ ποίημα. Ἡ Μούσα μὲ τὴ Γυναίκα, ἡ Ἀγάπην μὲ τὴν Ἰδέαν σμίξανε σὸ παινιμένο τους παιδί.

*

Κάθε τοῦ Ψυχάρη ἔργον βουλωμένο εἶναι μὲ τὴν σφραγίδα τῆς πρωτοτυπίας. Ἀπὸ τὸ «Ταξίδι του» ἀκόμα ἴσα μὲ τοὺς λιγοστοὺς στίχους του. Τὴν πρωτοτυπία μᾶς τὴ φέρνει: πὸς πολὺ στὰ ρομάντζα του, γιὰτὶ ἐκεῖ ξετυλίγεται ἀλάκαιρος κόσμος πὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ κόσμος πὸς βλέπομε γύρω μας καθεμερνὰ, μὰ πὸς τὸ δικὸν μας μάτι δὲν μπορεῖ νὰ τὸν εἶδῃ ἀπὸ τὴ μεριά πὸς ὁ συγγραφέας τὸν εἶδῃ. Ὁ λόγος, πὸς ἐμεῖς δὲν μποροῦμε μὲ τέτοιον τρόπο νὰ τὸν ψυχολογήσομε. Τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ψυχάρη—καθὼς καὶ τὰ δηγήματα—δὲν ἔχουνε τὴ σημαντικὴ δρᾶσιν στὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ μύθου πὸς δέκεται καὶ λύνεται. Ἡ δρᾶσιν εἶναι σὸ μέσον κόσμον, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς συνείδησης, καὶ τὴ δρᾶσιν μᾶς δείχνει ὁ Ψυχάρης πλέκοντας τὸ ρομάντζο μὲ τὴ συντροφία τῆς ψυχολογίας. Τὰ πρόσωπα τὰ περιγράφει στὴν ψυχὴν, ὄχι στὴ μορφήν. Μὰ καὶ κει πὸς τὴ μορφήν της κάθεται νὰ ἐστορήσῃ, κάτου ἀπὸ τίς περιγραφικὰς γραμμὰς του βγαίνει ἀτόφιος ὁ κόσμος ὁ ἐσωτερικὸς. «Τί παράξενον παιδί ἐκεῖνος ὁ Λάμος ὁ Πιάγκος! Δάκρια λὲς καὶ στάζανε ἀπὸ πάνω του, ὄχι πὸς ἐκλαίγε σὶ ἀλήθεια, μὰ ὅλη του τὴν ἐκφραση τοῦ τὴν ἔλουζε τέτοιον λύπη, πὸς θαρροῦσε πὸς ἀκόμα λίγο καὶ θὰ κλάψῃ. Τοῦ πῆγαινε πολὺ ὁμορφα ἡ θλίψη του ἡ μυστικὴ, γιὰτὶ ὁ δύστυχος δὲ γύρευε διόλου νὰ φαντάξῃ καὶ νὰ σοῦ τὴ φανερώσῃ μὲ λόγια ἢ μὲ πράξιν, παρὰ τὴν ἔδλεπε περχυμένη φυσικὰ στὰ μάτια του τὰ μυχυδαλάτα, στὰ μαλλιά του τὰ κατεδασμένα πὸς μὲ τὴ χωρίστρα

τους στή μέση πέφτανε από κάθε μεριά, ίσια και παραπονεμένα, γύρω στο μακρουλό αβγουλωτό πρόσωπό του, που και τούτο, από τη μορφή του, ξμοιαζε δάκρι μονάχο.» Έτσι παρουσιάζεται στην αρχή ο Πιάγκος για να τον γνωρίσει ο αναγνώστης, και ίδιος μένει πάντα. Η εξωτερική του περιγραφή τάχα δεν είναι περιγραφή του χαρακτήρα, της ψυχής του ;

Τὸ ἴδιο καὶ στὶς γυναῖκες, πού καμιὰ τους δὲ μοιάζει μὲ ἄλλη. Ὅλες ἔχουνε χωριστὸ εἶδος ὁμορφιάς, γιατί ἀλλοιώτικος εἶναι κι ὁ χαρακτήρας τους. Ἀπὸ τὴ μορφή τους τὴν ἐξωτερικὴ μᾶς φανερώνεται καὶ τούτος. «Ἡ Μυρτούλα εἶτανε ἀψηλὴ σὺν καλαμιᾷ, λιγνούτσικη σὺν τὸ βεργί, κ' ἡ μέση της σωστὸ δαχτυλίδι. Μὲ τὰ φρύδια της τὰ καμαρωτά, μὲ τὰ ὀλόμαθρα, μεγάλα της μάτια, μὲ τὰ κόκκινα τὰ χεῖλια καὶ τὸ πρόσωπο τὸ χλωμό, μὲ τὴ διάλεψη κοκκαλένια μύτη σὺν τοῦ ἀετοῦ, φιλομούσειδη καὶ λυγερή, ὀλη της ἡ ἔκφραση ἔδειχνε κάτι μοναδικὸ καὶ ξένο, πού δὲν μπερούσε νὰ καταλάβῃς ἂν ἔπρεπε νὰ τὸ πῆς περηφάνεια, φύχρα, μεγαλεῖο ἢ ἂν τὸ κορίτσι τραβιότανε ἀπὸ φυσικὸ του καὶ σκιαζότανε, ἅμα τὸ συντύχαινε. Τὸ πρόσωπό της ἔμοιαζε σὺν κλειδωμένῳ, κλειδωμένη καὶ ἡ καρδούλα της. Πότε πότε λὲς καὶ περνούσανε σὺννεφα μακρινὰ πού της ἀποσκοτεινιάζανε τὸ μῶρο τὸ μέτωπο τάπαλό. Σφαλοῦσε τὰ ματόκλαδά της, ἔσκυβε τὸ κεφάλι της, καὶ τὰ μάθρα της τὰ μαλλιά φαινότανε ἀκόμη πιὸ μάθρα, πιὸ πηχτά, σὺν ἀπὸ νόχτα ξαφνικὴ πού τὴν ἀποσκέπαζε ὀληνε». Ἀπὸ τέτοια περιγραφή μπορεῖ νὰ πάρῃ τὸ ἴδιο κ' ἕνας ζωγράφος, καθὼς κ' ἕνας ψυχολόγος, τὸ ἴδιο κ' ἕνας γλύπτης καθὼς κ' ἕνας ποιητής.

Κι ἔμως αὐτὸ δὲ θὰ πῆ πὼς μέσα στὸ καινούριο ἔργο τοῦ Ψυχάρη δὲ σπαρταρᾷ ἡ ζωὴ ὀλόγουμνη. Βρίσκονται κομάτια πού τὰ σημαδεύει ὁ πιὸ ἀπόκοτος ρεαλισμὸς, μὰ ὁ ρεαλισμὸς ἔχει τὴν πρωτοτυπία του καθὼς εἶναι περεχυμένος γύρω ἀπὸ τὴν φιλοφιλοτύτικη αἵσθησι πού δίνει τῆς ἀθρώπινης ἀπόλαψης ἢ ἀδυναμία, πού αὐτὴ ἴσια ἴσια εἶναι ἡ δύναμη μέσα στὸ πάθος πού τὰ πάντα κυβερνᾷ. Ὁ συγγραφέας καὶ τὰ πιὸ ὕλικά γνωρίσματα τῆς ἀγάπης τ' ἀποψυχώνει, χωρὶς νὰ παύουνε νὰ εἶναι ὕλικά πέρα γιὰ πέρα. Τὸ φιλί, τὸ χᾶδι, τὸ ἀγκάλιασμα, τῆς σάρκας τὴ λύσσα, ὀλα μᾶς τὰ προσφέρνει γιομάτα μὲ γερὴ ποίηση, ὀηλαδὴ μὲ ἀλήθεια. «Ἐνα χᾶδι ὀχ! ἕνα μόνο, γιατί τὸ πεσί σου εἶναι σὺν τὸ μεταξι». — «Κοιμήσου, κοιμήσου, χρυσέ μου, καλὰ, μὲ τὰ πόδια σου στὴν ψυχὴ μου τυλιγμένα». — «Λὲς καὶ δὲν ἀγαποῦσε ἡ Μυρτούλα μόνη, συναγαποῦσε στὸ σῶμα της κάθε νεβρί, στὸ νοῦ της κάθε λογισμὸς, κάθε χτύπημα στὴν καρδιά της συ-

ναγαποῦσε τὸ αἷμα, τὸ κρέας, τὸ πεσί.» — «Τὸ πρῶτο φιλί πού της πῆρε, δὲν τόννοιωσε κᾶνε γιὰ φιλί, τόσο ἡμερο, τόσο χαδεφτικέ, τόσο γλυκό, τόσο ἀνύπαρχτο τῆς ἤρθε μὲ τὰ χεῖλια του πού μόλις τῆς ἀγγίζανε τὸ δέρμα, ὀπως ἡ πεταλούδα τὸ ῥόδο». — «Ἐἶχε ἡ Μυρτούλα τὴ λεφκάδα τοῦ χιονιοῦ, εἶχε συνάμα τὴ λάβρα τοῦ βουλκάνου· εἶτανε ἀνήξερη σὺν τὴν ἴδια τὴν Παρθενιά, εἶτανε ἀχόρταγη σὺν τὸν Ἐρωτα τὸν ἴδιο, τὸν πρωτόπλαστο θεὸ μας· τὸ νοῦ της τὸν ἔξυπνο πού τὴ στιγμὴ τῆς ἀγάπης χυνότανε μέσα του ὀλος, τὴν καρδιά της πού σὺν τὴ φλόγα σὲ περιζῶνε, τὸ κορμί της τὸ πανόμορφο, τάφρατο καὶ τὸ πυρωμένο, πού γύρεβε νὰ κάψῃ καὶ νὰ καῖ, ὀλα της ἀφτά, ὀλα σοῦ τὰ χάριζε, σοῦ τὰ θυσιάζε μὲ τὸ φιλί της, σὰ νὰ σοῦ ἔφερνε, σὰ νὰ σοῦ ἔσπρωχνε τὸ φιλί ἐκεῖνο ἀλάκαιρη τὴ Μυρτούλα στὰ χεῖλια σου, νὰ τὴν καταπιῆς». — «Ἐτρεμε ὁ Ἄστρας κάθε ὄρα μὴν πάθῃ τίποτις ἢ μονάκριθὴ του ἀνησυχούσε ὀλοένα κι ὀλοένα, φοβότανε, μάλιστα σὺν ἔδλεπε τὴν τόση της ἀγάπη· μὰ κουργιο δὲν εἶχε νὰ τῆς βροτάξῃ τὴν ὀρμὴ της, τὸ χύσιμο τῆς ψυχῆς της τὸ ἀκράτητο, γιατί ἀχόρταγα κι ἀφτός ἤθελε νὰ τὴ χαιρέται. Τὴν ἔκαιγε, βέβαια, μὰ καιγότανε μαζί της».

Μιὰ πλημμύρα ζωῆς ἀκράτητης ξεχύνεται μὲς ἀπὸ τὰ «Δυὸ ἀδέρφια», εἶναι ἡ κίνηση, εἶναι ἡ φλόγα, εἶναι ὁ ὕμνος στὴν Ἀγάπη, στὴν Ἰδέα, στὴ Μούσα, εἶναι ἡ λευτεριά τῆς ψυχῆς, τοῦ κορμοῦ, τοῦ εἶναι, τὸ γέλοιο, τὸ κλάμα, ἡ ἀπόλαψη, ὁ πόλεμος, ἡ ἀπελπισιά, ἡ γαλήνη, ὁ ὀρόμος τοῦ προορισμοῦ, τὸ ξεχείλισμα τοῦ πόθου καὶ τοῦ πόνου, ἡ γλύκα στὸ φιλί, ἡ ἀπαλοσύνη στὸ χᾶδι, καὶ πάνου ἀπ' ὀλα ἡ ἐλπίδα ἢ ἀχόρταστη. Ὅλα τὰ πάντα ἐκεῖ μέσα σαλεύουνε, παλεύουνε, δημιουργοῦνται, φεύγουνε, δὲ στέκονται, ζοῦνε, ζοῦνε γύρω ἀπὸ τὴ φαντασία μας, κάτου ἀπὸ τὰ μάτια μας, μέσα στὴν ψυχὴ, πάνου στὴ σάρκα μας.

Τὶ ἄλλο μεγαλῆτερο γιὰ ἕνα συγγραφέα ἀπὸ τὸ φύσημα τῆς ζωῆς! Εὐκόλο νὰ πάρῃς νερὸ καὶ χῶμα καὶ μὲ τὸν πηλὸ νὰ σκαρώσῃς ἀθρώπους. Μὰ πὼσο δύσκολο νὰ τοὺς χύσῃς ἐσώψυχα τὴν πνοή. Εἶσαι ποιητής, εἶσαι Πλάστης, εἶσαι Δημιουργός.

*

Ὁ Ἀστέρης κι ὁ Ἄστρας, τὰ δυὸ ἀδέρφια, εἶ δυὸ ψυχές, ἂν κοιτάξῃ κανεὶς βαθιὰ θὰ τοὺς δῃ νὰ περνοῦνε μπροστά του σὰ δυὸ ἰδέες, μὰ σὺν ἕνα μονάχα πρόσωπο πού παραλληλότροπα ἢ ζωὴ του μοιράζεται στὴ Γυναίκα καὶ στὴ Μούσα. Κι ἀλήθεια, καὶ γιὰ τὰ δυὸ αὐτὰ θηλυκὰ μιὰ φωτιὰ χρειάζεται γιὰ νὰ τὰ αἰστανθῆς καὶ νὰ τὰ κυριέψῃς, ἢ Ἀγάπη. Ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ μόνη πού

ανοίγει τα μάτια για την αληθινή ζωή. Την ξεχωριστή αντίληψη για το κάθε πράγμα, ή αγάπη μπορεί να μάς τη δώσει. Πόσες γυναίκες και πόσες ιδέες διαβαίνουν αδιάφορες κι απαρατήρητες για τον ένα, εκεί που τον άλλο τον καινε μέσα κι μέσα, του δίνουνε τη δύναμη και το κουράγιο για φερόσιμα και για έργα που αδύνατο να τα νοιώση οποιος δεν αίστάνθηκε στη ζωή του τη μεγαλοσύνη της Ιερής φλόγας. «Αμα δὲν τὸ βγάξεις πέρα ἢ μὲ μιὰ ιδέα ἢ μὲ μιὰ γυναίκα, σημαίνει πῶς δὲν ἀγάπησες ὁ ἴδιος μὲ τὰ σωστά σου, μήτε τὴ γυναίκα μήτε τὴν ιδέα».

Ὁ Ψυχάρης συνηθίζει μέσα στὰ ρομάντζα του νὰ χύνῃ ὄλονε τὸν ἑαυτό του. Καί σι' «Ὁνειρο τοῦ Γιαννίρη» καὶ στὴν «Ἀρωστη δούλα» καθὼς καὶ στὰ «Δυὸ ἀδέρφια» θὰ ξεχωρίσῃ μὲ ἀδρὲς γραμμὲς τὸ χαρακτήρα, τὰ σημάδια, τὴν ψυχὴ, τὸ νοῦ τοῦ συγγραφέα ὅπως τὸν ξετύλιξε ἡ ζωὴ. Ξεχωριστὴ προσωπικότητα, ὅπως ὁ Ψυχάρης, πού οἱ μέρες του εἶναι ὑφασμένες μὲ τὸ μεγάλο τὸ ζήτημα πού κλείνει μέσα του λογῆς μικρότερα τέτοια, ἐνοίωσεν στὴ ζήση του συγκίνησεν πού τοῦ κουνήσανε τὸ εἶναι, πέρασεν μπόρες, ἀνέθηκε γκρεμούς, διάθηκε κάμπους, τὸν ἐψῆσεν τὸ κάμα τῆς ἀδικίας τὸν φούντωσεν ὁ θυμὸς τῆς ἀπελπισίας, τὸν δρόσισεν τὸ φιλὶ τοῦ θαυμασμοῦ, τὸν ἀγκάλιασεν τὸ φῶς τῆς δόξας. Αὐτὰ ὅλα πλεγμένα μὲ τοῦ νοῦ του τὴν ἐνέργεια, μὲ τῆς καρδιάς του τὰ ρέδα, τοῦ δίνουνε τὸ ὕλικὸ γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴς πολύτροπες διπλές τοῦ ἐγῶ του σ' ἔργα γιομάτα ποίηση καὶ φαντασία, λουσαμένα ὅμως ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς πραγματικότητας.

Τὰ πρόσωπα πού περνῶνε καὶ σαλεύουνε στὰ «Δυὸ ἀδέρφια» εἶναι δίχως ἄλλο παρμένα ἀπὸ τὸν κόσμον τὸν ἴδιον, ὅπως τὰ εἶδε ὀλοφάνερα μπροστά του, ὅπως τὰ ψυχολόγησεν ὁ συγγραφέας. Μέσα στὸ Διαμαντούλη ἕνας δηγηματογράφος γνωστὸς ἀνασταίνεται, στὸν Τζοπανὰ ἕνας ἄλλος λόγιος συγγραφέας, στὸν Τσιγκομάγκα κάποιος πλούσιος κ' ἐθνικὸς εὐεργέτης σατυρίζεται, στὸν Κελλίδη ἕνας περίφημος μιχτὸς κ' ἱδρυτὴς ἐνὸς κάποιου βιβλιακοῦ σύλλογον χαρακτηρίζεται, στὸ Ναζίδη ὁ γραμματέας τοῦ σύλλογον ξεχωρίζεται, κ' ἔτσι γραμμὴ πέρα πέρα. Ἡ σάτυρα τοῦ Ψυχάρη, ἡ εὐγενικὴ μὰ καὶ τσουχτερὴ ὄσο παίρνει, καμουτσικίζει ἀλύπητα τοὺς χαρακτήρες πού ρημάζανε τὰ ρωμαίικα γράμματα, μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχουνε ἴσια ἴσια χαρακτήρα. Μὲ τὴ συγγραφὴ τους, μᾶς ψυχολογεῖ τὰ καθέκαστα τῆς φιλολογικῆς μᾶς ζωῆς καὶ βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ὑψωθῇ ἀλάκαριος σὸν ὕμνος γιὰ νὰ πῆ τίς χάρες τοῦ ποιητῆ, τοῦ Κωστόπουλου, πού κ' αὐ-

τόνε ἀπὸ τὰ συγκαρινὰ μᾶς χρόνια τὸνὲ βγάξει καὶ τὸν ἀνεβάξει στὸ θρόνον πού ἡ μεγάλη του δουλειὰ καὶ ἡ τρανὴ του καρδιά τοῦ στήσανε.

Ἔτσι ἤσυχα καὶ γλυκὰ ὁ συγγραφέας μὲ τὴ γαλήνη τῆς δὴγησης μᾶς δίνει ἔργο πού δὲν εἶναι μονάχα μυθιστόρημα ὅπως τὸ χαρακτηρίζει, μὰ πού μᾶς μ' αὐτὸ εἶναι καὶ πιδ πολὺ ἱστορία, μελέτη κοινωνικὴ, ψυχολογία, ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, πολεμικὴ, λυρικὴ τέχνη, βιογραφία, σάτυρα, κάτι πρωτόφαντο, κάτι πρωτότυπο, κάτι πού τραβᾷ τὸ βαθὴ παρατηρητὴ, τὸν καλλιεργημένο ἀνγνώστη, πού ἀνασυμπᾷ τὴ σπῆλα ὅποιου μέσα του ἡ καρδιά καὶ ἡ φαντασία γράφει ποίηση καὶ λευτεριά. Στὴ «Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά» μᾶς εἰδειξεν ὁ Ψυχάρης μ' ἄλλον τρόπο καὶ μ' ἄλλη ψυχολογία τὸ Ρομπινσώνα, κόνοντάς μᾶς νὰ νοιώσουμε πῶς τάγαθὰ τοῦ συντροφισμοῦ μπορεῖ νὰ παρθοῦνε ἀπὸ καινούρια μεριά, ἄλλη ἀπὸ κείνη πού τὰ κατάλαβεν ὁ συγγραφέας τοῦ «Ρομπινσώνα Κρούσου». Ἔτσι καὶ στὰ «Δυὸ ἀδέρφια» μᾶς δείχνει τὸν τύπον τοῦ Ντὸν Ζουὰν ἀπὸ μεριά νέα καὶ ἀγνωστῆ, δημιουργώντας πλάι του καὶ τὸ Ντὸν Ζουὰν τῆς ιδέας, τοῦ νοῦ, τῆς μούσας. Σὲ κάθε κεφάλαιο τοῦ ρομάντζου ξαναίγουμε τὴ διαφορὰ, πού εἶναι ἴδια ἡ ὁμοιότητα. Στὴν ἀρχὴ μὲς στὸ κεφάλαιον τοῦ Ἀστέρη ἀχρωμῆς καὶ ἀμορφῆς φανίζονται οἱ ιδέες πού τὸν κεντοῦνε, ὅπως μέσα στὴν καρδιά τοῦ Ἀστέρη μουντὲς καὶ ἀξεχώριστες βλασταίνουσι οἱ ἀγάπες. Κ' ὅπως σιγὰ σιγὰ ἀνεβαίνουν τὰ σαλοπάτια οἱ λατρεῖτες τοῦ Ἀστέρη καὶ ξεχωρίζουσι οἱ γυναίκες κ' ἡ σάρκα τους σπαρταρᾷ, ἔτσι καὶ τὰ ἔργα τῆς φανσίας τοῦ Ἀστέρη χρωματίζονται ὀλοένα μὲ τὰ ζωντανὰ τῆς πλάσης χρώματα καὶ κατασταλάζουσι σὲ ιδέα καὶ σὲ μορφή. Ὁ δρόμος ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια ψυχολογία, ἀδερφικὰ τὰ πάντα. Τὴν ὄρα πού ὁ Ἀστέρη πασιάζει στὴν Ἀθήνα νὰ καταφέρῃ τὰ τέσσερα ἔργα του, πού τὸ καθένα ξεχωριστὰ τοῦ συνεπαίρνει τὸ νοῦ, ὁ ἀδερφός του ὁ Ἀστέρης στὴν Πόλιν περιπλεγμένος μὲ τέσσερες ἀγαπητικὲς τὴν ἴδια ἐποχὴ, πού τίς βλέπει, πού τίς ἀγαπᾷ κάθε μέρα, ὅπως ὁ ἄλλος ἀγαπᾷ τὰ τέσσερά του τὰ ἔργα. Ἐνοεῖται διαφορετικῆς ἀξίας τὸ καθένα διαφορετικῆς ἀξίας κ' ἡ καθεμιά τοῦ Ἀστέρη. Ἀκόμα καὶ στὸ θάνατον τῆς Μυρτούλας, τῆς γυναίκας τοῦ Ἀστέρη, ἡ σύγκριση δὲν πάει πίσω. Τῆς Μυρτούλας ἡ ζωὴ ποίημα πού ἔσθῃσεν, τοῦ Ἀστέρη τὸ ἔργο ποίημα μοναδικὸ πού κἀκε χειρόγραφο μὴ νόημα στὴν Κηφισιά. Δυὸ πλάσματα, δυὸ δημιουργήματα χαμένα. Στέκεται ὁ συγγραφέας νὰ μᾶς περιγράψῃ τί αἰστάνθηκε κείνος πού ἔχασεν τὴ Γυναίκα, τί μελέτησεν μέσα του κείνος πού ἔμεινε δίχως τῆς φαντασίας

του τὸ παιδί. Μὰ ἡ περιγραφή τούτη, ἡ βαθεῖα καὶ φιλή σὰ ψυχολογικά της, δὲ στέκεται βέβαια μαζί, βαλμένη σὰ σὲ ζυγαριά, μὰ ἔρχεται μὲ τὴν τέχνη πὸν ζητᾷ τὸ πλέξιμο τοῦ μύθου, μὲ τὸν τρόπο πὸν χρειάζεται γιὰ νὰ κεντηθῇ τοῦ ἀναγνώστη ἡ προσοχὴ ἀγάγια γάλια ὥσπου ὁ ἴδιος τὴ σύγκρισιν νὰ καιώσῃ.

Στὴν ἐποχὴ μας, πὸν ἡ φιλολογία τοῦ τόπου μας κατάντησε μίμνησιν καὶ ἀναμάστημα τοῦ ἴδιου ὀλοένα μοτίβου σὲ ποίησιν καὶ σὲ πεζά, μὲ τὸ νὰ λείπῃ τὸ αἰσθημα καὶ ὁ νοῦς, ἔρχεται τὸ καινούριον ἔργο τοῦ Μυχαρή νὰ μᾶς γεννήσῃ αἰσθήματα νέα, πρωτόφαντα ζητήματα, ἀνθισμένες ιδέες, ζωντανές ἱστορίες καὶ νὰ ψυχήσῃ μὲ τῆς πραγματικότητος τὴ δύναμιν τὴν αὔρα τῆς φιλοσοφίας.

(Στ' ἄλλο φύλλο τελιώνει)

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΠΑΛΛΗΣ ΠΡΟΣ ΠΑΤΣΟΥΡΑΚΟ *

(Ἀντίγραφο)

Λίβερπουλ, 16 τοῦ Μάη 1901

Ἀξιότιμε κ. Πατσουράκο,

Κάποιος ἀγνωστός μου εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ στείλῃ τὸ φύλλο τῆς «Ἐσπερινῆς» ὅπου φάνηκε τὸ γράμμα σας τὸ πρὸς ἐμένα.

Παρατηρῶ λέτε πὸς μοῦ γράφετε λακωνικῶς. Λακωνικῶς σὰ παλιὰ τὰ χρόνια σήμαινε τὸν τρόπο τὸ λογιολογικὸ καὶ ἀξιόπρεπον· ἂν εἶναι νὰ κρίνω ἀπὸ τὰ γραφόμενά σας, λακωνικῶς σήμερον λέγεται ὁ φλύαρος καὶ κακοήθης.

Ἄν ἡ Ἑλλάδα ἔχει ὀχτρούς, δὲν ὑπάρχει (ὅπως φαντάζεστε) ἀνάγκη νὰ ζαλιζοῦνται καὶ νὰ δαπανοῦν ὡς εἶναι καλὰ κάθε μας Πατσουράκος, κι' ἡ δουλιὰ τους ἔγινε.

Πρόθιμος

ΛΑΡΣ. ΠΑΛΛΗΣ

* Κοίταξε «Νουμάς» ἀριθ. 433, σελίδα 271.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΑ ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΙΑ

ΜΕΓΑΛΟ ΕΘΝΙΚΟ ΓΕΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΗΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Τυπώθηκε στὸ Παρίσι καὶ πωλιέται στὸ Βι-
βλιοπωλεῖο τῆς «Ἐστίας» δρ. 10.

Ο "ΝΟΥΜΑΣ,"

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ.

Διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ, ἀρ. 11, ΑΘΗΝΑ

Συντρομὴ χρονιάτικη: Γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὴν Κρήτη δρ. 10. Γιὰ τὸ ἔξωτερικὸ φρ. χρ. 12 1/2.—Γιὰ τὶς ἐπαρχίαι δεχόμενα καὶ τρίμηνας συντρομῆς (β' δρ. τὴν τρίμηνα).—Κανένας δὲ γράφεται συντρομητὴς ἂ δὲ στέλνῃ μπροστά τὴ συντρομὴ του.

20 λεπτὰ τὸ φύλλο, 20.—Τὰ περασμένα φύλλα πωλιούνται στὸ γραφεῖο μας στὴ διπλὴ τιμῇ.

Βρίσκεται στὴν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κιάσια, καὶ στὶς ἐπαρχίαι στὰ Πραχτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

ΠΑΤΣΟΥΡΑΚΟΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ—ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΡΟΥΣΜΑ - Η ΚΑΡΜΑΝΙΟΔΑ - ΓΙΑ ΕΠΙΣΗΜΟΥΣ ΚΙ ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΥΣ.

ΜΑΙΝΕΤΑΙ Πατσουράκειος ἀνὴρ πάλι καὶ φοβερίζει...καὶ τρέμετε, μαλλιαροί. Ἐτοιμάζει μιὰ σφήνα γιὰ νὰν τὴ χώσει, λέει, στὸ 102 ἄρθρο τοῦ Συντάγματος, στὸ «περὶ μονιμότητος τῶν ὑπαλλήλων», γιὰ νὰ παύεται ἀπὸ τὴ θέση του κάθε δημόσιος ὑπάλληλος πὸν θὰ ἐπιβουλεύεται τὴ γλώσσα τοῦ Συντάγματος.

Τὴν Τρίτη βράδι εἶταν ἔτοιμος νὰ παρουσιάσῃ τὴ σφήνα του καὶ νὰ βρῖσῃ ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς τὸν Παλαμᾶ, κατὰ τὴν ἀγίατρευτὴ καὶ ἀνίερη συνήθειαν του, μὰ δὲν πρόφτασε. Κ' ἴσως ἀπόψε, Τετράδη, ἴσως τὸ Σάββατο, μὰ σίγουρα μιὰ μέρα ἀπ' αὐτὲς θὰ γίνῃ τὸ πανηγύρι. Καὶ θὰ ὑποβάλῃ τὴν πρότασίν του ὁ κ. Πατσουράκος, καὶ νὰ βγάλῃ τὸ λόγο του, καὶ θὰ περάσομε ἐμεῖς καλὰ καὶ ἡ ἀφεντιὰ του καλύτερα, γιὰτὶ, καθὼς μαθαίνουμε, ἡ πρότασίν του θὰ πάει στὰ πούφ!, δὲ θὰ ψηφιστεῖ δηλ., γιὰτὶ ἡ Βουλὴ χόρτασε μὲ τὶς δάφνες πὸν μάζωξε μὲ τὸ 2 ἄρθρο καὶ δὲν ἔχει καμιά ὄρεξιν καὶ γι' ἄλλες.

ΣΤΕΡΝΟΓΡΑΦΟ. Τὸ πανηγύρι ἔγινε τὴν Τετράδην ὄχτη. Ὁ Πατσουράκος ἔβρισε δολοφόνου (!!) τὸν Ἴδα, μὰ δὲν πρόφτασε νὰ βρῖσῃ δολοφόνου καὶ τὸν Παλαμᾶ γιὰτὶ «δὲς ἀνεκλήθη εἰς τὴν τάξιν», πὸν πάει νὰ πῆ πὸς δυὸ φορὲς ἡ Βουλὴ τοῦ εἶπε: Σκασμός!

ΚΑΙ δεῦτερο κρούσμα. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ γυμνασιάρχην Βόλου, νὰ, πὸν καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Πραχτικοῦ Λυκείου διώχνει ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἓνα μαθητὴ γιὰτὶ, καθὼς γράφει ἡ «Ἀκρόπολις», μεταχειρίστηκε στὴν ἐκθεσὴν του, «τῆς ὑποίας τὸ θέμα ἦτο γνωστότατον λαϊκὸν παραμῦθον», τὴ δημοτικὴ γλώσσα.

Ἡ διαταγὴ πὸν τοιχοκολλήθηκε στὸ Λύκειο λέγει τάδε:

«Ὁ μαθητὴς Κουτσομητόπουλος ἀποβάλλεται ὡς μὴ μεταχειρισθεὶς εἰς δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἔκθεσιν τὴν ἐπίσημον γλώσσαν τοῦ Κράτους.»

Καὶ τὸ Λύκειο, παρακαλοῦμε, λέγεται *Πραχτικό*, πού τῆς νὰ πεί πὼς πραχτικά πρέπει νάναί καὶ τὰ μυαλά κεινῶνε πού διδάσκουνε κεί μέσα.

*

ΩΣΤΟΣΟ «δὲν ἐτέθη ἤδη ἐν ἰσχύϊ τὸ νέον Σύνταγμα», καθὼς γράφουνε κάθε μέρα οἱ φημερίδες· μπορούσε λοιπὸν ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας νὰ πεί στοὺς διάφορους γλωσσασαμίντορες πὼς παραπολύ νωρίς ἀρχινήσανε νὰ στήνουν τις καρμανιόλες τους καὶ νὰ κατατομοῖν ὄσους μαθητὲς δὲ δέχονται, ἐπειδὴ καὶ τὸ θέλει τὸ Σύνταγμα, νὰ μεταβίλουνε τὰ κεφάλια τους σὲ νεροκολοκύβες.

Καὶ τί ἔχει νὰ γίνεῖ ἀκόμα !

*

Ο ὙΠΟΥΡΓΟΣ τῆς Παιδείας, οἱ καθηγητάδες καὶ οἱ φοιτητάδες τοῦ Πανεπιστήμιου, ὁ Ἀθηναῖκος τύπος, οἱ γλωσσασαμίντορες κι ὅλοι οἱ ἐπίσημοι κι ἀνεπίσημοι πέρα πέρα, ἄς διαβάσουνε σήμερα τὴν πρώτη σελίδα τοῦ «Νουμᾶ» νὰ καμαρώσουνε πὼς μιλάει γιὰ τὸν Ποιητὴ τὸ ἄνθος τῆς Γαλλικῆς Ἐπιστήμης. Θὰν τις ἔχουν ἀκουστά τις ὑπογραφές πού στολίζουν τὴν τιμητικὴ δῆλωση πού δημοσιεύτηκε στὸν Παριζιάνικο «Temps» κ' ἔτσι μᾶς βγάζουν ἀπὸ τὸν κόπο νὰν τους ποῦμε περὸτερα.

Θυμάστε πὼς μίλησε ὁ κ. Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας στὸ περίφημο ἔγγραφο του γιὰ τὸν Παλαμᾶ, καὶ βλέπετε σήμερα πὼς μιλάνε οἱ Γάλλοι Ἐπιστήμονες. Τόσο μόνο. Περιστὸ κάθε ἄλλο σχολίο.

ΠΡΟΣ ΤΟ ἈΔΕΡΦΑΤΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ,

Μόναχο 28 τοῦ Μάη 1911

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ χαιρέται ψυχόρμηγα κάθε Ρωμῖος γιὰ τὸ ξεφλάστρωμα κάθε καινούργιας Ἰδέας πού ἀπὸ τὴ Ρωμισούνη βγαίνει καὶ στὴ Ρωμισούνη ξαναγυρίζει. Κ' ἡ Ἰδέα τοῦ Ἀδερφάτου σας γιὰ τὴ γλώσσα εἶναι καινούρια, καινούρια στὴ νέα σημασία κι ἀποτύπωση πού δίνετε σὲ τούτηνε τὴ λέξη. Γιατὶ ἡ νίκη τῆς δημοτικῆς εἶναι πιά σίγουρη, ἀνεξάρτητη ἀπὸ χρόνον καὶ τόπον καὶ άτομα. Εἶναι τὸ ἐσώψυχο ἀποτέλεσμα τοῦ προσταχτικοῦ κατηγορηματικοῦ πού ἡ ἐξωτερικὴ συνθηματικὴ του ἔκφραση δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ βαλθεῖ σὲ μαθηματικὸν τύπον, ὄντας τὸ ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα μιᾶς διανοητικῆς ἐνέργειας πού γίνεται γιὰ ὀρισμένες ἰδέες κάθε φορὰ πού παρουσιάζεται τὸ φανέρωμά τους σὲ προσταχτικὴ λύση ἀπὸ άτομα πού βρίσκονται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ μελλάμενη νίκη τῆς Ἰδέας. Γιὰ τοῦτο καὶ πολὺ καλὰ κάμανε νὰ ὑψωθεῖτε πάνω ἀπὸ σύβολα καὶ γραμματικὲς, πάνω ἀπὸ πραχτικὲς ὠφέλειες καὶ ἄμεσες ἐφαρμογὲς γιὰ νὰ μᾶς δείξετε τὸ αἰωνόβιον τῆς Ἰδέας, πού φτερουγιάζει ἀποπάνω ἀπὸ τὰ περιορισμένα καὶ πολλὰς φορὲς ἐγωϊστικὰ κεφάλια τῶν κάθε λογῆς διδάχωνε.

Σᾶς παρακαλοῦμε νὰ πιστέψετε πὼς θὰ μᾶς ἔχετε πάντα στὸ πλεθρὸ σας ὡς πρόθυμοι στρατιῶτες γιὰ τὸ θρίαμβόν τῆς Ἰδέας, τῆς ἀπύλυτης κυριάρχισσας, πού γίνεται ἔθνοςώστρα σὰ βρεθεῖ ἓνα ἔθνος νὰκούσει τὴ φωνή τῆς.

Μὲ ὑπόληψη

ΓΑΗΓΟΡΗΣ ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ Nordendstr. 13 ΠΓ
ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΡΓΑΡΗΣ
Θ. ΝΑΣΗΣ ΤΣΑΓΚΟΥΛΗΣ
ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΛΑΣ

Υ. Γ. Ἀπὸ τὸ γράμμα μας μπορεῖτε νὰ κάμμετε ὅποιαδήποτε χρῆση θέλετε, γιατί δὲ φοβούμαστε νὰ διαλαλήσουμε τὴν Ἰδέα μπροστὰ ἀπ' ὅλονε τὸν κόσμον.

ΘΑΛΑΣΣΙΝ ἰ ΖΩΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΦΙΛΟΤΙΜΟ

Ἡ μποζοῦ στὸν τόπον μας εἶναι τὸ γιαιτρικὸ τοῦ κρῖου. Πέφτει χιόνι πολὺ; Δέκα-δεκαπέντε μαζέβονται μέσα σ' ἓνα καπηλειό, βάζουνε ρεφενέ, γεμίζουνε μιὰ σιάμνα μὲ κραισί, ἔξ-ἔφτὰ ὀκιάδες, ρίχνουνε λίγη ζάχαρη μέσα μαζί μὲ κανέλλι ἢ μοσκοκάρφι, τὴ βάζουνε ἔστερα στὴ φωτιὰ γιὰ βράσιμο, καὶ...λαχτάρα. Βράζει τὸ κραισί, καὶ σὲ λίγο ἔχουμε τὴ μποζοῦ πού διώχνει τὸ κρῖο καὶ ξιματίζει τὴ φτώχεια. Ὁξω φτώχεια, λοιπὸν. Ἀρχίζουν ἔστερα οἱ θύμησες· ἀρχίζουνε τὰ παρ' ἀμύθια. Ἀραδιάζονται τὰ βιάσανα, οἱ παληκαριές, τὰ γλέντια, οἱ δουλειές. Καὶ στὰ τελεφεταῖα, ὡς τὰ τσουγκρίζουνε λιγούλακι ὁ τάδες μὲ κείνον δά, καὶ ἡ νύχτα σας. Τὸ καπηλειὸ κλείνει. Ἀβριο, ἂ λιγοστήγη τὸ κρῖο, θάχη ἐρημιά, γιατί τότε βρίσκονται δουλειές, ἄλλοιως—καλὴ σας μέρα καὶ πάει. Ἀπόψε μπορεῖ καὶ νὰ χορέψουμε. Θὰ τὸ κάψουμε κούλας. Θὰ φέρουμε καὶ τὸ μπάριμπα Σκουλιὴ μὲ τὴ λιούρα του. Ἄποψε, ὡς πάντα ὅταν ἔχη κρῖο γερό. Ἔτσι, πού λέτε, εἴμαστε πάντα σὲ τάξη.

Τὶς προάλλες, στὸ πολὺ τὸ κρῖο, ποῦχε περῶσει τοὺς δεκαπέντε βαθμούς, καθόμουνα μὲς στοῦ Κωστή τοῦ Βέκιου τὴν ταβέρνα. Παρεῖ μου εἴτανε ζέπου δέκα, γέροι καὶ μεστοὶ μαζί καὶ παληκαρόπλι. Εἶχαμε ἀπόφαση γιὰ μποζοῦ, μὰ εἴτανε νωρίς καὶ τὸ στρώσαμε στὰ λόγια ὡς πού νάφτανε τὸ κεντὶ. Τὸ μαγκαλάκι, πού δὲν ἀπολείπει ἀπὸ κανένα καπηλειό, βιστοῦσε ἀρχετὴ ζέστα. Καθήσαμε, λοιπὸν, γύρω του καὶ κουβεντιάζαμε. Ἀπὸ λόγον σὲ λόγον φτάσαμε καὶ σ' ἓνα ναβιάγιο, τοῦ μπαρκοπεστιοῦ τοῦ καπετάν Πυθάρη. Ὁ μπάριμπα Παντελῆς, ἀδρεφὸς τοῦ λοστρόμου τοῦ καρβιῦ καὶ νάφτης, ὁ

Ἡ Κοινή Γνώμη

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ κ. ΣΚΙΠΗ

Πολυαγαπημένε,

Τώρα ἀκριβῶς μᾶς εἶπαν τὰ ἑσα προσωπικὰ κι ἀστόχαστα μπόρεσε ὁ Παπαντωνίου νὰ γράφει γιὰ σένα.

Αἰσθανόμαστε βαθύτατα τὴν ἀνάγκη νὰ σοῦ ποῦμε πόση κατάπληξη καὶ θλίψη ἐννείωσαμε. Καὶ βέβαια ἐκεῖνος ποῦ βρίζεται ἐκεῖ μέσα εἶναι ὁ Παπαντωνίου, ποῦ προφανῶς προσωπικῶ μισροπάθος τοῦ χάλασε τὴν εὐγενικότητα μιὰ στιγμή.

Ἐμεῖς ποῦ τόσο ἐξαιρετικὰ, τόσο βλαβερὰ χαιρόμαστε τὴ δημιουργικότητά σου, πρέπει καὶ πάλι τὴ στιγμή τούτη νὰ ποῦμε πρᾶμα ποῦ ἔλοι τὸ ξέρουν καὶ κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ πει: πὼς ἀνάμεσα στοὺς σύγχρονους ξεχωρίζεις ὅπως ξεχωρίζει μιὰ κορφή μέσα σ' ἓνα μαραζάρη, βουρκιασμένο κάμπου.

Σοῦ σφίγγομε τὸ χεῖρι

ΠΕΤΡΟΣ καὶ ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ

Ὅ, ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Τὰ δηγήματα τοῦ Ἀδάξου ἀρχινῶσαν νὰ τυπώνονται στὴν Πέλο, στὸ τυπογραφεῖο τῆς «Ἀνατολῆς», καὶ εἶναι ἔτοιμα σὲ δυὸ περίπου μῆνες.

— Ὁχι ὅμως μὲ 12 τυπογραφικὰ φύλλα, καθὼς τὸ λογαριαζάμε, μὰ μὲ 5 1)2 μοναχά, γιὰτι μὲ τις 167 ποῦ συναχτήκανε γιὰ τὸ τύπωμά τους οὔτε τὰ 5 1)2 φύλλα δὲ θὰ τυπώνοντοσαν ἂ δὲ βρισκότανε κάποιος φίλος νὰ τυπώσει μ' ἐξοδὰ του τὸ βιβλίον.

— Στὸ βιβλιαράκι αὐτὸ, ποῦ θάχει γιὰ τίτλο «Ἀγκάθια καὶ τριδόλοι» θὰ δημοσιευτοῦνε τὰκόλουθα δηγήματα: «Μπήκαν κλέφτες στὸ μαντρί», «Τάστεια τοῦ κύρ Γιάννη», «Σύζυγος μασκαρᾶς», «Οἱ ἔρωτες τοῦ Καπετάνιου», καὶ «Ὁ πάτερ Ἡλίας», τυπωμένα στὸν πρῶτο καὶ δεύτερο τόμο τοῦ «Νουμά».

— Ὁ Νίκος Βέης, ποῦφυγε τὴν παρασμένη βδομάδα γιὰ τὴ Γερμανία, τὸ δηγιέται καὶ πρέπει νὰν τὸ πιστέψουμε. Ὅταν πῆγε στὴ Νομαρχία νὰν τοῦ υπογράψουν τὸ διαβατήριό του, ὁ νομάρχης κ. Παπαμιχαλόπουλος δὲν ἤθελε νὰν τοῦ τὸ υπογράψει γιὰτι, λέει, εἶτανε γραμμένος **Νίκος** κι ἔχι **Νικόλαος**, καὶ τὸ **Νίκος**, καλέ, εἶναι ἐπέμβαση στὴν ἐπίσημη γλώσσα τοῦ Κράτους!

— Βγήκε τὸ τεῦχος Δ' τοῦ Τόμου Β' τοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Λογογραφικῆς ἑταιρίας ποῦ τὸ διευτύνει ὁ καθηγητῆς κ. Ν. Πολίτης.

— Ὁ πάτερ Εὐλόγιος, τὸ πρωτοπαλλῆκαρο τοῦ Μιστριώτη στὴς Πανεπιστημιακῆς σκηνῆς, βούτηξε τρακόσιες δραχμῆς στὸ Σεβαστοπούλειο διαγώνισμα—κ' ἔτσι τὰ ξελαργυγιάσματά του γιὰ τὴν καθαρεύουσα δὲ μείνανε ἀπλήρωτα.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Μ. Καλὰ τὰ λές μὰ δὲν ἀξίζει νὰ γίνεται περισσὸρη κουβέντα γι' αὐτὰ τὰ παραπούλια, καθὼς πολὺ δίκαια τὰ χαρακτηρίζεις.— κ. Φ. Χωρ. στὴ Λόντρα. Θὰ δημοσιευτεῖ μὰ πρέπει νὰ μάθουμε καὶ τὰλθιθὸ σου τῶνομα.— κ. Σπ. Παν. Λάβαμε τὴ συντροφὴ κ' εὐχαριστοῦμε. Στείλε μας τὰ τραγούδια.

μόνος ποῦ γλύτωσε, βρισκότανε στὴν παρέα μας. Ἄθροπος ποῖχε τραβυγιάρει πολλὰ καὶ ποῦ μίλαε λίγα γλυκοσύντυχο γεροντάκι, συλλογισμένο πάντα καὶ κατσουφιασμένο, ἔξὸν ἀπὸ μερικῆς φορῆς. Εἶχε ὄρεξη κεῖνον τὸ βράδι, καὶ, γιὰ νὰ φέρη διάθεση καὶ σὲ μᾶς, ἄρχισε νὰ δηγᾶται.

Μᾶς εἶπε πολλὰ γιὰ ταξίδια του, γιὰ περιστατικά του, γιὰ ναβιάγια. Στερνὰ προσπάθησε νὰ σοπιάση, γιὰ νὰ πάρη ἄλλος σειρά. Σὰ νᾶχε κουραστῆ νὰ συλλογιέται, νὰ νουνίζη, νὰ σκαλίζη τὰ περασμένα του καὶ νὰ λυπάται. Μὰ ὁ μπάριμπα Στεριανός, νάφτης καὶ τοῦτος, ἀπ' τὸ Βασιλικὸ— ἓνα θύλασσοῦρι λίγο μακριὰ μας—τὸν ρώτησε:— Δὲ μοῦ λές, καπετὰν Παντελῆ, τί γίνεται ὁ ἄδερφός σου ποῖττανε δέφτερως μὲ τὰ Ἑγγλέζικα, ὁ Βαγγέλης;

— Ἄ! ἔκανε ὁ μπάριμπα Παντελῆς πικραμένος, δὲν τὸ ξέρεις τάχου πὼς πάγει κι ἀρτός; Ἄχ, μωρέ...καλὰ εἶτανε κείνος στὰ Ἑγγλέζικα μὰ νᾶταν ἡ ὥρα καμένη καὶ ψημένη ποῦ τοῦ κατέβηκε, λέει, νὰ γίνη ρωμιὸς καπετάνιος. Σὰ νὰ μὴν εἶτανε ρωμιὸς στὰ Ἑγγλέζικα. Ἄς εἶναι, πῆγε σὲ μιὰ ἐταιρία δική μας. Μπήκε μέσα στὰ παλιοκάραβα καὶ τὸ κατάρφερε νᾶναι πρῶτος. Μὰ τί τῶφελος! Ἡ ἐταιρεία, σὰν κι ὅλα μας, Ρωμαίικη: χωρὶς τάξη, χωρὶς σέβας, χωρὶς κουμάντο. Οἱ νάφτες μὲ στόμα τόσο! Ὅλοι ἀπάκουοι. Ὁ καθένας μὲ τὸ σκοπό του, ὡς ποῦ, μὲ τὰ σπιονέλικια ποῦ τὰ ρέγουνται οἱ ρωμιοί, ἔγινε δυὸ-τρεις φορῆς παρατήρηση στὸν πλοίαρχου πὼς τάχου καθυστεροῦσε, ὅταν τύχαινε, ὄχι ἔξ αἰτίας κακοκαιρίας, μὰ γιὰ νὰ παγαίνει, δὲν ξέρω ποῦ,....σὲ δικῆς του....

Ἄβγουστο μῆνα, πέρσι, βρισκότανε στὸν Πύργο. Ὁ καιρὸς μελέμι, κιγιωμέτι. Σηκώθηκε ὅμως, γιὰτι συλλογίζοτανε τὰ λόγια ποῦ τοῖτανε. Τὸν εἶχανε ἀγγίξει στὸ φιλότιμο. Πῆγε τέσσερα-πέντε μίλια ὄξω, μὰ πόδισε. Σὰν εἶδε ὅμως ὑστερότερα τὸν Ἀστρικό, καριάβι γερό, θεόριμο, καθοθύλασσο, νὰ βγῆ, τότε κι ἀρτός ξιναβγήκε γιὰ νὰ μὴ ξιναβγῆ....Πάει καὶ κείνος. Βούλιαξε τὸ καριάβι σῆψυχα. Θεὸς σχωρῆσ' τονα». Κι ὁ γερονάφτης δάκρυσε.

Ὅλοι φαινόμεστα λυπημένοι τώρα δὴ. Πικραθήκαμε πολὺ, καὶ ἄρχισε νὰ μᾶς τρώγη τὸ σκουλίκι ἀπὸ μέσου μας, γιὰ τὴν μοζοῦ ποῦ θάκανε νὰ πιάγη ἢ πίκρα κάτου.

Σὲ λίγο ἔλα στὴν ἐντέλεια τᾶχαμε. Καὶ σὲ καναδυὸ ὄρες,— ἄς μὴ φέξῃ.... Γιὰ τὸ χατήρι κεινοῦ ποῦ πνίγηκε γιὰ τὸ φιλότιμο, τὸ κάψαμε. Ὁ μπάριμπα Σκουλῆς, ὁ βιολάτορας, δὲν ἄργησε νάρθη, κι ὁ χορὸς δὲ μᾶς πολυκούρωσε ὡς τὸ πρῶτ. Ξιμηρωθήκαμε. Προάματα συνηθισμένα.

Σωζόπολη

ΣΤΑΒΡΟΣ ΜΑΒΡΟΘΑΛΑΣΣΙΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έντοκοι καταθέσεις

Τόκοι ἐντόκων καταθέσεων εἰς Τραπεζικὰ Γραμμάτια

1 1)2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς ἐν ὄψει ἀποδοτέας καταθέσεις μέχρι ποσοῦ ὄρ. 10.000 πέραν δὲ τοῦ ποσοῦ τούτου τοῦ τόκου ὀριζομένου εἰς 1 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος μέχρι 50,000 δραχμῶν πέραν δὲ τοῦ ποσοῦ τούτου εἰς 1)2 τοῖς ο)ο. Αἱ καταθέσεις αὗται γίνονται δεκταὶ καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμὸν παραζιδομένου τῆ καταθέτη βιβλιαρίου λογαριασμοῦ καὶ βιβλιαρίου ἐπιταγῶν

2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ 6 μῆνας τοῦλάχιστον.

2 1)2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ ἓν ἔτος τοῦλάχιστον.

3 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ δύο ἔτη τοῦλάχιστον.

3 1)2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ τέσσαρα ἔτη τοῦλάχιστον.

Ὁ τόκος καταβάλλεται καθ' ἑξαμηνίαν τῆ 2 Ἰανουαρίου καὶ 1 Ἰουλίου.

Ὁ τόκος τῶν καταθέσεων καταβάλλεται τῆ ἡμερολογίου ἐν τῆ Κεντρικῆ Καταστάσει ὡς καὶ τῆ αἰτήσῃ αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ἰποκαταστήμασι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς χρυσὸν ἢ δι' ἐπιταγῆς ὄψεως (chèque) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ ἡμερολογίου.

Ἐπιταγαὶ τῶν καταθετῶν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς

πρὸς πληρωμὴν τόκων καὶ κεφαλαίων δὲν εἶναι δεκταὶ ἢ νεν προηγουμένης μετὰ τοῦ ἡμερολογίου συνεννοήσεως.

Τόκοι ἐντόκων καταθέσεων εἰς χρυσὸν

1 1)2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ ἕξ μῆνας τοῦλάχιστον.

2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ ἓν ἔτος τοῦλάχιστον.

2 1)2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ δύο ἔτη τοῦλάχιστον.

3 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ τέσσαρα ἔτη τοῦλάχιστον.

3 1 2 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ τέσσαρα ἔτη τοῦλάχιστον.

4 τοῖς ο)ο κατ' ἔτος διὰ τὰς καταθέσεις τὰς ἀποδοτέας μετὰ πέντε ἔτη τοῦλάχιστον ὡς καὶ διὰ τὰς πέρα τῶν πέντε ἐτῶν ἢ τὰς διαρκεῖς.

Ὁ τόκος τῶν καταθέσεων καταβάλλεται τῆ ἡμερολογίου ἐν τῆ Κεντρικῆ Καταστάσει ὡς καὶ τῆ αἰτήσῃ αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ἰποκαταστήμασι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς χρυσὸν ἢ δι' ἐπιταγῆς ὄψεως (chèque) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ ἡμερολογίου.

Ὁ τόκος καταβάλλεται καθ' ἑξαμηνίαν τῆ 2 Ἰανουαρίου καὶ 1 Ἰουλίου.

Ἐπιταγαὶ τῶν καταθετῶν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πρὸς πληρωμὴν τόκων καὶ κεφαλαίων δὲν εἶναι δεκταὶ ἢ νεν προηγουμένης μετὰ τοῦ ἡμερολογίου συνεννοήσεως.

ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ

ΤΑ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΑ ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

“ΑΘΗΝΑΙ,, ΤΟΝΝΩΝ 16,000 “ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ,, ΤΟΝΝΩΝ 15,000

ΜΕ ΔΙΠΛΟΥΣ ΕΛΙΚΑΣ ΔΙΠΛΑΣ ΜΙΧΑΝΑΣ ΑΠΑΡΑΜΙΛΛΑ ΕΙΣ ΑΝΤΟΧΗΝ ΚΑΙ ΕΓΣΤΑΘΕΙΑΝ ΔΟΚΙΜΑΣΜΕΝΗΣ ΤΑΧΥΤΗΤΟΣ 15 ΜΙΛΛΙΩΝ

Διαμερίσματα ἐπιβατῶν ἀνετώτατα.— Αἶθουσαι πολυτελεῖς Α' καὶ Β' θέσεως, Καπνιστήρια, ἰδιαιτεραὶ αἶθουσαι Κυριῶν, Μουσικῆς, Ἐστιατορίου.— Νοσοκομεῖον, ἀπολυμαντικὸς κλίβανος, Λουτρῶνες, Κουρεῖον, Παντοπωλεῖον, Καφφενεῖον, Ζυθοπωλεῖον.— ΔΕΥΤΕΡΑ ΘΕΣΙΣ καινουργῆς με 200 κλίνας.— Θέρμανσις διὰ Καλοριφέρ εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν Μεταναστῶν.— Ἰδιαιτεραὶ τραπεζαρίαι Μεταναστῶν.

Ἡλεκτρικὸν φῶς, ἰσύρματος τηλεγράφος

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΑΚΤΙΚΑ ΚΑΤΑ 20 ΗΜΕΡΑΣ

ΠΡΟΣΕΧΕΙΣ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΣ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΜΕΣΩ ΚΑΛΑΜΩΝ - ΠΑΤΡΩΝ ΚΑΤ' ΕΥΘΕΙΑΝ ΔΙΑ ΝΕΑΝ ΥΟΡΚΗΝ

ΤΟΥ ΑΤΜΟΠΛΟΙΟΥ

«ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ»

ΤΗΝ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 1911

ΔΓ' ΕΠΙΒΑΤΑΣ, ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΣΑΝ ΠΑΙΡΟΦΟΡΙΑΝ ΑΠΕΥΘΥΝΤΕΟΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ παρὰ τῆ κεντρικῆ Διευθύνσει Πεσμαντζόγλου καὶ Σοφοκλέους ἄνωθεν Χρηματιστηρίου.

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ παρὰ τῆ Παραρτήματι τῆς Διευθύνσεως Λεωφόρος Αιγῶς ἀριθ. 5-

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, ΣΜΥΡΝῆ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῆ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΚΑΛΑΜΑΙΣ, ΠΑΤΡΑΙΣ
Παρὰ τοῖς ΚΕΝΤΡΙΚΟΙΣ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΙΣ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τόπους ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥΣ τῆς Ἐταιρίας.